Stripschrift

NR 453 € 7,50

Terry Dodson

Peter van Dongen
Paulus de boskabouter

Redactio

Bijzonder: Marga Altena en Dorrit Emmer hebben een landelijke oproep gedaan om een striptekenaar te vinden voor een grafische roman over de kinderen van zwarte bevrijders in Nederland. Het betreft een betaalde klus.

Er is weinig bekend over het bestaan van zwarte geallieerde soldaten in Nederland. De initiatiefneemsters willen, gesteund door een aantal gerenommeerde instituten, hierin verandering brengen. Met een tentoonstelling én een strip. Zij denken aan een liefdesgeschiedenis van een zwarte soldaat en een Nederlands meisje; een verhaal dat is samengesteld uit individuele herinneringen, levensverhalen en historische documentatie en dat zich afspeelt tijdens de Bevrijding en de navolgende jaren. Met daarbij aandacht voor de ervaringen van hun kinderen, die laten zien hoe gebeurtenissen van toen doorwerkten tot op vandaag.

Voor de strip, circa vijftig pagina's, werkt de tekenaar samen met een scenarioschrijver/onderzoeker om tot een historisch correcte sfeertekening te komen. Het is de bedoeling de publicatie te presenteren in september 2019, bij de 75e herdenking van de Bevrijding.

Tekenaars die interesse hebben, kunnen vóór 15 januari 2018 een brief sturen aan *dorritemmer@hotmail.com* en *margaaltena@hotmail.com* met een korte motivatie en een overzicht van eerder werk, inclusief een voorbeeld. Of eerst even bellen met (+31)(0)24-3602342.

Voor zo'n veelbelovend en eervol project maken we graag als een soort Kerstcadeatje een keer ruimte in ons redactioneel.

En verder wensen we al onze lezers een fijn 2018!

Inhoud

2 **Actua**

8 **Stars & Strips** Olav Beemer

10 **Terry Dodson** Michel van Merriënboer

14 **Dulieu Dossier 14** Annette Wouters

19 **Lieve lezers...** Peter Breedveld

20 **Cross Comix** Dik Rondeltap

24 **Uit het archief van Cross Comix – Parade 2017**

28 **Peter van Dongen** Jan Booister

32 **Marq denkt** Marq van Broekhoven

34 **De boventoon**

41 **Heinz service spread**

Omslag

De tekening op het omslag is afkomstig uit *Célia*, het tweede verhaal uit de bundeling *Dromen* van Terry Dodson. Coraline beleeft spannende dromen en wij dromen onbeschaamd met haar mee...

ADVERTENTIE

HET ÉCHTE WERK!

Yvan Delporte - Peter van Straaten

Llewelyn Fflint

Al 20 jaar te koop bij de betere stripwinkel en in onze webshop.

www.stripstift.nl

Doei Nederlands Stripmuseum! Welkom Storyworld!

De rechter in Groningen heeft op 15 november het Nederlands Stripmuseum in het gelijk gesteld in de rechtszaak die het had aangespannen tegen verhuurder Libéma, die steeds de huur opzegde. Het museum hoeft niet te verhuizen en kan zich in alle rust voorbereiden op de verhuizing naar het nieuwe culturele bolwerk Groninger Forum medio 2019. Opvallend is dat het museum straks wel een nieuwe naam krijgt. De werktitel is Storyworld. Ook de inrichting verandert rigoureus: een derde van het museumoppervlak wordt voor strips ingeruimd, een derde voor games en een derde voor animatie.

Directeur Victor Boswijk verwacht niet dat Libéma in hoger beroep gaat tegen de uitspraak van de Groningse rechtbank. Medio november bepaalde de rechter dat het Nederlands Stripmuseum in Groningen mag blijven zitten op de huidige locatie aan de Westerhaven totdat het Groninger Forum aan de Grote Markt gereed is. 'De uitspraak van de rechter is heel duidelijk. Een hoger beroep lijkt mij gekkenwerk, zeker gezien onze verhuizing in 2019. Voordat zo'n beroep is afgerond zitten we alweer ver in 2018. Het lijkt mij weggegooid geld. Al weet het je nooit met de heer Lips, de eigenaar van Libéma. Een ondoorgrondelijke man.'

Volgens Boswijk rook Libéma – nota bene de vroegere exploitant – geld en wilde de verhuurder daarom het museum uit de huidige locatie hebben. Het schermde met een koper voor het pand. 'De buurt rond de Westerhaven zit in de lift met diverse nieuwe 'low-budget-winkels' en meer publiek. Wij zijn in het pand getrokken in een tijd dat huurders amper te vinden waren. En inderdaad tegen een gunstige huur. Maar gelukkig heeft de rechter ons in het gelijk gesteld.' Volgens de rechtbank staat in het contract dat Libéma (onder de naam Stripmuseum Beheer) 'het appartementsrecht aan de Westerhaven 70 en 71 in Groningen aan de Stichting Nederlands Stripmuseum verhuurt totdat het Forum in Groningen gereed zal zijn'.

Het museum blijft nog ruim een jaar open en zal in februari of maart 2019 dicht gaan. Daarna vindt de verhuizing plaats naar het Groninger Forum, een nieuw cultureel centrum met ook plek voor onder andere bibliotheek- en debatactiviteiten, een bioscoop, horeca en de VVV. Dat gaat in de zomer van 2019 open. Het museum krijgt wel een andere opzet én een nieuwe naam, vertelt directeur Boswijk. 'Het wordt een museum voor het beeldverhaal in bredere zin. Met ook aandacht voor games en animatie. We willen ook jonge mensen bereiken en zullen bij de inrichting diverse interactieve installaties gaan plaatsen. Meer beeldschermen en gadgets en minder platte dingen aan de muur, zoals in het huidige museum.'

Hoewel het museum, dat sinds een paar jaar de exploitatie zelf ter hand neemt, zwarte cijfers schrijft, met spannender exposities meer pers haalt én meer bezoekers weet te trekken, is de nieuwe opzet nodig voor het voortbestaan op de langere termijn, stelt Boswijk. De gemeente Groningen wil het museum in deze nieuwe opzet ook financieel ondersteunen.

De directeur benadrukt dat het bestuur van de stichting zal waken of er in de nieuwe opzet voldoende aandacht blijft voor de geschiedenis van de Nederlandse strip. Daarnaast moet er nog een goede plek – waarschijnlijk de Groninger Archieven – worden gevonden om de collectie – het archief met stripboeken, tijdschriften en originelen – onder te brengen en te digitaliseren. 'De stichting is eigenaar van de collectie, maar stelt deze ook beschikbaar aan de andere organisaties in het Forum als die iets met strips willen doen. We hebben nog wel financiële steun nodig voor onze collectieplannen.' RS

Suvaal

TEKENAARS ZOALS TERRY DODSON TEKENEN ZO VLOEIEND EN MOOI DAT ALLES IN HUN STRIPS ER PRACHTIG UITZIET.
ZO'N TEKENAAR ZOU VOOR SOMMIGE STRIPS WEL HANDIG ZIJN, VOORAL 'S MORGENS...
HUH?

De stripwereld leeft, en hoe! Op deze plaats geeft stripcolumnist Erwin Suvaal hierop zijn persoonlijk commentaar.

erwin.suvaal@stripschrift.nl

Grenzenloos genieten

Grensincidenten. Het is een begrip dat we vooral associëren met iets dat zich ver van ons bed bevindt. Schimmige schermutselingen in verre landen of in voorbije tijden. Dat echter ook Nederland niet bespaard is gebleven van dergelijke incidenten toont de bijzondere bundel *Grenzenloos – Waargebeurde verhalen uit een grensregio*. (Tejohaas, ISBN 978-90-903058-3-7, kleur, 152 pagina's, sk, €25) Het fraai vormgegeven boek is het gezamenlijk product van vijf Limburgse stripauteurs die met in totaal elf verhalen van uiteenlopende lengte vertegenwoordigd zijn. En het resultaat van hun inspanningen, variërend van *De bomber boots van opa Dassen* tot *Van Kuttingen tot Grafwegen*, stemt alleszins tevreden.

Het feit dat in 2017 herdacht werd dat Limburg 150 jaar daarvoor, na het ontbinden van de Duitse bond, definitief Nederlands zuidelijkste provincie werd, bleek een goede aanleiding voor **Marco Jeurissen**, **Jean Gouders**, **Gady Mirtenbaum**, **Berend Vonk** en **Toon Hezemans** om hun grafische talenten in groepsverband ten toon te spreiden. Zij hebben, anders dan bij eerdere provinciale stripgeschiedenissen in Zeeland en Noord-Brabant (*Zeeland van Nehalennia tot Westerscheldetunnel* uit 2010 en *Brabant, daar brandt nog licht* uit 2012), niet getracht om in navolging *Van nul tot nu* op zevenmijlslaarzen met een vette knipoog door de volledige geschiedenis te lopen. En dat blijkt een goede keuze te zijn.

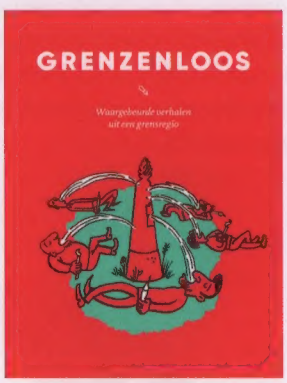

De auteurs richten zich bovenal op de 351 kilometer grens die Limburg zowel scheidt van als verbindt met het omringende buitenland: België, Duitsland en – voor wie zijn ogen als striplezer goed de kost geeft – Neutraal Moresnet. Grensoverschrijdingen in de afgelopen 150 jaar vormen een aansprekend thema om vooral de politieke en sociale geschiedenis op microniveau inzichtelijk te maken. Familiegeschiedenissen, verhalen uit het eigen dorp en persoonlijke herinneringen tonen hoe de grens vaak zeer poreus bleek en op andere momenten, vooral in oorlogssituaties, een stevig obstakel bleek voor de Limburgers en tal van vreemdelingen.

Jean Gouders

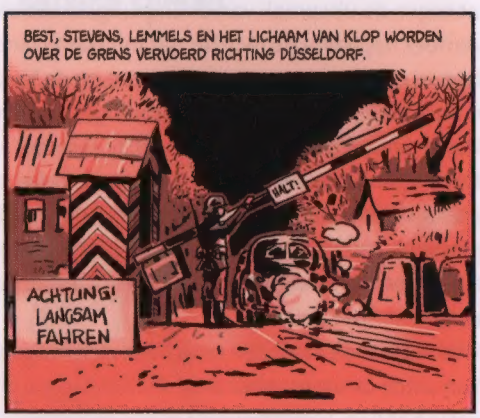
BEST, STEVENS, LEMMELS EN HET LICHAAM VAN KLOP WORDEN OVER DE GRENS VERVOERD RICHTING DÜSSELDORF.
HALT!
ACHTUNG! LANGSAM FAHREN

Gady Mirtenbaum

Flitsen

Die Sanoma toch! Kortgeleden verscheen geheel onverwacht deel 61 uit de reeks *Donald Duck dubbelpocket*. Het 60e deel verscheen begin 2016 en algemeen werd aangenomen dat de reeks gestopt was. Met het verschijnen van *Dol op Dolly* blijkt dat onjuist en zijn we – zo meldt men in het binnenwerk – in ieder geval verzekerd van de delen 62 t/m 65 in de komende kwartalen. ϟ *Eppo* 25 van dit jaar blijkt een fraai dubbeldik Kerstnummer. Met onder andere een kort door Fred de Heij geïllustreerd (tekst)verhaal van *Haas*, geschreven door Rob van Bavel. De Heij is ook de tekenaar van de hilarische kerstaflevering van *Alternative Facts*, die zich afspeelt bij de Trumpjes thuis, op scenario van Pieter Albert en Noël Ummels. Zou 'The Donald' er al over getwitterd hebben? ϟ Ook is er een serie kerstgrappen uit 1964 van *Flippie Flink* opgenomen. Flippie neemt daarbij de sergeant mee naar zijn familie (alleen zijn zus Lois uit *De familie Achterop* ontbreekt). *Eppo* kondigt bovendien aan volgend jaar toch nog door te gaan met *Flippie Flink*. Maar dan alleen met grappen die de studio van Mort Walker gemaakt heeft voor een aantal Scandinavische bladen. Die zijn minder braaf dan de grappen voor Amerikaanse kranten. ϟ Nog meer jofel *Eppo*-nieuws. In het blad staat sinds kort de strip *De avonturen van Kaderman* van Pascal Jousselin. Een erg geestige strip waarin Jousselin vernuftig met de stripkaders speelt. In het Frans is bij Dupuis al één deel verschenen. Daar heet de strip *Imbattable*. ϟ Ksbooks en het Vlaamse Onafhankelijke Stripgilde (Vos) brachten het derde deel uit van *Fake Vintage Book Covers*, een duizelingwekkende collectie boekomslagen getekend door Kristof Spaey als waren ze gemaakt in ver vervlogen tijden. Met veel pin-ups. Jammie! ϟ Bij Arboris is in beperkte oplage een grafische roman van kunstenaar Geert van der Pol verschenen: *Sirene – Swan Song*. Van der Pol liet zich inspireren door het nummer *Song to the Sirene* van rockzanger Robert Plant. ϟ Sinds begin december ligt *Cromimi* in de winkels, het eerste deel van een hommagereeks van *Suske en Wiske*. De tekeningen zijn van Gerben Valkema, de tekst van Yann. Het is de bedoeling dat er jaarlijks een deel aan de reeks wordt toegevoegd. Die van 2018 zal worden gemaakt door de Vlamingen Steven Dupré en Conz (Constantijn van Cauwenberge). ϟ Spirit-fans opgelet:

Jean Gouders beschrijft hoezeer grenzen in Europa, vooral sinds het verdrag van Schengen worden beschouwd als een fenomeen uit vervlogen tijden, als niet meer dan een lijn op de kaart. Maar de hier verzamelde verhalen brengen juist in herinnering hoezeer een riskante activiteit als smokkelen de concrete impact van een grens bevestigde. Het Venlo-incident aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog illustreert de met spanning geladen sfeer rond de Duits-Nederlands grens, zoals ook de geweld-dadige grenspassage van twee RAF-terroristen in Kerkrade in 1978 getuigt van onmiskenbare polarisatie. Elektrische spanning was er vele jaren eerder langs de grens met België waar de Dodendraad het tijdens de Eerste Wereldoorlog door de Duitsers bezette België op afstand hield voor de ingezetenen van Nederlands Limburg.

Spoorlijnen, asperges, grenspalen en prikkeldraad vormen de onmisbare ingrediënten van deze provinciale geschiedschrijving op menselijke schaal. Prettig is ook dat de auteurs ons van tijd tot tijd meenemen op hun speurtocht naar verhalen en informatie. Zo voert Berend Vonk de lezer langs heemkundigen en archieven en blijkt Toon Hezemans de hele grens van Limburg bij wijze van expeditie zelf verkend te hebben. De boeiende geschiedenis van de provincie, en vooral van de inwoners en de omwonenden in het nabije buitenland, komt zo tot leven op een gevarieerde en overtuigende wijze. De diversiteit aan eigenzinnige tekenstijlen past daar wonderwel bij. Dat er her en der een enkel tikfoutje te vinden is zij de auteurs vergeven. In de herdrukken die zeer verdiend zijn wordt dat hopelijk snel hersteld. KR

Berend Vonk

LET NU GOED OP!
ZITTER
De 'Dodendraad' was 332 km lang en eiste honderden doden. Na de oorlog werd de draad weer opgerold en deels te koop gebruikt als afrastering.

Toon Hezemans

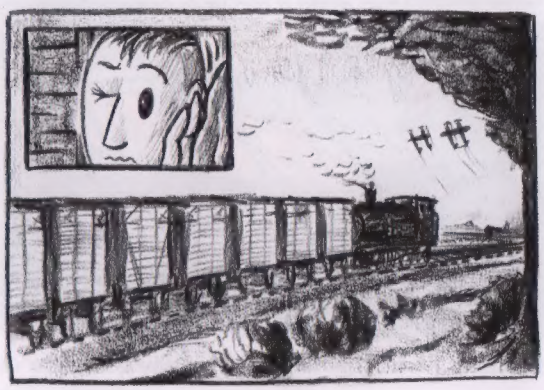

Marco Jeurissen

tijdens het Lakes International Comic Art Festival 2017 in het Britse Kendal is een speciale krant uitgebracht waarin diverse striptekenaars een ode brengen aan de beroemde comicheld en zijn schepper Will Eisner, die honderd jaar geleden geboren werd. De Britse comictekenaar Sean Phillips stelde deze *Spirit Centenary Newspaper* samen. Voor slechts £5 (en wat porto) via *www.page45.com* te bestellen. ϟ Het eerste deel van *Lonesome*, de nieuwe westernserie van Yves Swolfs die dit jaar opdook in het Franse taalgebied, zal in mei 2018 in het Nederlands verschijnen bij uitgeverij Lombard. ϟ In het Moco Museum in Amsterdam loopt nog tot en met 31 mei 2018 de expositie *Roy Lichtenstein – Lasting influence*. Meer info: *www.mocomuseum.com* ϟ De Maasbrug in Roermond is omgedoopt tot Louis Raemaekersbrug. Behalve de Maasbrug zelf wordt ook het plein voor de ECI Cultuurfabriek naar de Roermondse politiek tekenaar vernoemd. Louis Raemaekers leefde van 1869 tot 1956 en is vooral bekend om zijn politieke prenten uit de Eerste Wereldoorlog. Overigens zag de Limburgse gemeente het in 2015 niet zitten om de brug te vernoemen naar deze tekenaar, omdat er 'onvoldoende draagvlak' zou zijn. ϟ Uitgeverij Panda gaat in het voorjaar van 2018 alle *Thijs IJs*-verhalen van Marten Toonder in drie luxe banden bundelen. Alle 52 verhalen die tussen 1934 en 1938 in dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen. De strip kan worden gezien als voorloper van *Tom Poes*. Het is voor het eerst dat de verhalen over de witte beer Thijs IJs integraal in boekvorm gaan uitkomen. ϟ Luc Morjaeu maakte ter gelegenheid van het 725-jarig bestaan van de Vlaamse plaats Puurs een speciaal stripverhaal voor zijn woonplaats met de titel *Het spook van Pukema*. Opmerkelijk is dat Lambik en zijn hulpje Sezar (uit *De grappen van Lambik*) in het verhaal optreden. ϟ Nu hadden we van Puurs nog nooit gehoord, maar datzelfde geldt ook voor Gooik. Daar lijkt een heemkundige vereniging te zitten die de eerste strip over deze Vlaamse gemeente heeft uitgebracht. *Verhalen uit Gooik* bestaat uit vier verhalen, gebaseerd op anekdotes van Frans Peetermans en in beeld gebracht door Lars Lambrecht, Maarten de Saeger, Miel de Bolle en Dirk van der Auwera. ϟ Na Puurs en Gooik is er ook nog Temse: daar verscheen bij de lokale culturele vereniging Spirit de strip *Verminkte vleugels* van Luk Martens. Over de Temsenaars Edward en Frans van Raemdonck die sneuvelden

Onder de radar

Soms verschijnen er stripalbums die de Nederlandse stripwinkel jammer genoeg niet of amper bereiken. Zo verscheen in september 2014 bij Stichting de Spaansche Brabander het stripboek *Het Turfschip van Breda* (ISBN 978-90-9028-559-7, kleur, 48 pagina's, €15,90, sk) van Roelof Wijtsma. Het verhaal over de list met het turfschip in de nacht van 3 maart 1590, waardoor het kasteel van Breda veroverd kon worden op de Spaanse vijand, is één van de opmerkelijkste en spannendste gebeurtenissen in de Tachtigjarige Oorlog. De list, een variant op het Paard van Troje, heeft door de eeuwen heen velen geïnspireerd tot het maken van gedichten, prenten, boeken, schilderijen en penningen. Maar volgens Stichting de Spaansche Brabander was er nog niet eerder een heel stripalbum aan gewijd.

De stichting is een cultureel-historische organisatie die als doel heeft het onder de aandacht brengen van de verhalen van het verleden van de Baronie en de stad Breda in het bijzonder. Door te kiezen voor de stripvorm wil De Spaansche Brabander het Turfschip-verhaal opnieuw in de schijnwerpers plaatsen. Na een aantal sponsors te hebben binnengehaald, waaronder de Geschiedkundige Kring 'De Oranjeboom', de provincie Noord-Brabant en de Stichting Adriaan van Bergen uit Leur,

kon tekenaar Roelof Wijtsma aan het werk. De stichting heeft naast de strip in het album ook nog een biografie van de hoofdrolspelers (Adriaan van Bergen, Maurits van Nassau, Johan van Oldebarnevelt en Charles de Héraugière) opgenomen alsmede een korte historische toelichting en verantwoording.

Het album was echter voornamelijk in Breda en omstreken te verkrijgen. Recent is er nog een restpartij opgedoken die via *www.despaanschebrabander.nl* wordt verkocht. RS

FLITSEN

tijdens de Eerste Wereldoorlog. ϟ Bij uitgeverij Van Halewyck verscheen het levensverhaal van pater Damiaan (Jozef de Veuster) in stripvorm. *Getekend Damiaan* is gemaakt door Bart Maessen en Ruben Boon (tekst) en Jan Bosschaert (tekeningen). ϟ Via het online stripplatform Yieha van Ballon Media kunnen gepersonaliseerde albums van *Suske en Wiske* worden besteld. Het gaat om 'print on demand'-albums waarbij je naam niet alleen op het omslag verschijnt maar ook overal in het album. Binnenkort komen ook andere titels en series in het Yieha 'print on demand'-aanbod. ϟ Voor de speciale *Suske en Wiske*-reeks voor S.O.S. Kinderdorpen, waarbij Nederlandse tekenaars op scenario's van bekende Nederlanders een avontuur uitwerkten, werden van *De charmante chirurg* twee versies getekend. Een versie, getekend door Michiel de Jong, werd officieel uitgebracht; de versie getekend door Wilbert van der Steen, is uiteindelijk door De Fameuze Fanclub uitgebracht. Het scenario is van Esther Verhoef. ϟ Van de legendarische gangsterserie *Torpedo* van Jordi Bernet en Enrique Sánchez Abuli is een nieuw album verschenen. De strip speelt zich niet meer af in 1936, maar in 1972. De inmiddels bejaard geworden killer Luca Torelli – alias Torpedo – blijkt nog steeds actief. Scenarist Abuli heeft voor dit deel tekenaar Eduardo Risso aangetrokken. Deze sequel is nog niet in het Nederlands verschenen; iets voor uitgeverij Hum! wellicht? Die is net begonnen aan een integrale bundeling van de *Torpedo*-verhalen. ϟ Over een doorstart gesproken: *Ravian* is ook in een nieuwe jas gestoken. Bij Dargaud verscheen *Ravian door...1: Shingouzlooz Inc*. Makers zijn tekenaar Mathieu Lauffray *(Long John Silver)* en scenarist Wilfrid Lupano *(Krasse knarren)*. Kennelijk is het de bedoeling dat er steeds andere auteurs aan verhalen gaan werken. Zoals we al kennen bij *Robbedoes* en *Blake en Mortimer*. ϟ Uitgeverij De Werg Strips heeft twee *Fokkie Flink*-oblongboekjes uitgebracht. De bedoeling is dat er zes delen verschijnen, deel 3 en 4 in 2018 en deel 5 en 6 in 2019. De strip van Joop Geesink, Henk Zwart en Henk de Wolf verscheen oorspronkelijk in 1945/46. Meer info: *www.dewergstrips.nl*

Bob van den Born (Amsterdam, 1927), geestelijk vader van de krantenstrip *Professor Pi*, is op maandag 27 november op 90-jarige leeftijd overleden. Van den Born volgde na zijn middelbare school een opleiding voor tekenleraar. In 1953 slaagde hij, maar het lesgeven lokte hem niet. Hij probeerde vervolgens cartoons en illustraties aan de man te brengen. Uiteindelijk lukte dit bij *Het Parool*. Uit een aantal cartoons, waarbij natuurkunde een rol speelde, ontstond de strip *Professor Pi*. Die stond overigens eerst in een Engels blad, *Time & Tide*, voordat de verstrooide professor in 1955 zijn opwachting in *Het Parool* maakte. De strip stond tot en met 1965 dagelijks op de voorpagina van de krant. Van 1993 tot begin 1998 verscheen *Professor Pi* opnieuw in de Amsterdamse krant als herpublicatie.

Professor Pi was zijn enige strip en verscheen eveneens in onder meer Spanje, Italië, Zwitserland en zelfs China. Daarnaast tekende Van den Born boekomslagen en illustreerde hij boeken. Ook maakte hij voor Madame Tussauds van klei en papier-maché verschillende karikaturen van bekende politici. Op latere leeftijd legde de kunstenaar zich toe op het schilderen en maakte hij collages op de computer.

In 2008 ontving Van den Born van Het Stripschap een Bulletje en Boonestaak Schaal, een speciale prijs voor de grondleggers van de Nederlandse strip. Uitgeverij Stripstift bracht in datzelfde jaar een bundeling grappen uit in de reeks *Nederlandse stripparels* onder de titel *Geniaal!*

Wij vroegen de Amerikaanse collectioneur en publicist Glenn Bray stil te staan bij Van den Borns overlijden. Bray (1948) publiceerde meerdere boeken over strips en staat bekend als groot bewonderaar van het werk van Bob van den Born. Hij is gehuwd met Leny Zwalve, bekend van het culttijdschrift *Tante Leny presenteert*. Wij danken Leny voor het vertalen van Glenn Brays bijdrage.
Redactie Stripschrift

Meester van pen en penseel

Wat droevig dat één van de grootste talenten in de stripkunst is overleden.

Ik heb het geluk gehad om persoonlijk kennis te maken met de heer Van den Born, samen met mijn vrouw Lena Zwalve, bij hem thuis in Bussum in 1981. Ik had twee delen van zijn *Professor Pi*-boeken bij me, zodat hij ze voor me kon signeren, en hij vond het heel leuk dat we op bezoek kwamen.

Gelukkig is Lena Nederlands, dus ze kon vertalen, want zijn Engels was een beetje wankel. Zo konden we heel goed communiceren, en hij liet ons met veel plezier een paar van zijn kleine surrealistische olieschilderijtjes zien. Omdat ik hem alleen kende van zijn zwart/witte *Professor Pi*-strips, waren de schilderijen een enorme openbaring.

Omdat ik een ongeneselijke verzamelaar ben, vroeg ik meteen of het ook mogelijk was om *Professor Pi*-originelen van hem te kopen. Hij deed een kast open met een gigantische stapel van misschien wel duizend strips of meer, maar hij zei dat die niet te koop waren. Als het aan mij had gelegen, had ik onwillekeurig welke strip ook kunnen kiezen en zou er superblij mee geweest zijn.

Gelukkig had de heer Van den Born een paar jaar later een tentoonstelling van een deel van de strips bij Lambiek. Ik heb er een paar gekocht en na afloop heb ik de tekenaar zelf aangeschreven om te zien of ik er meer kon kopen. Hij vond één van zijn 'straatscènes', die ongeveer 25 bij 180 cm meten. We begonnen met elkaar te e-mailen, en zo kon ik ook de twee andere 'straatscènes' die hij getekend had, kopen, en drie olieverfschilderijtjes.

Bob van den Born
1927-2017

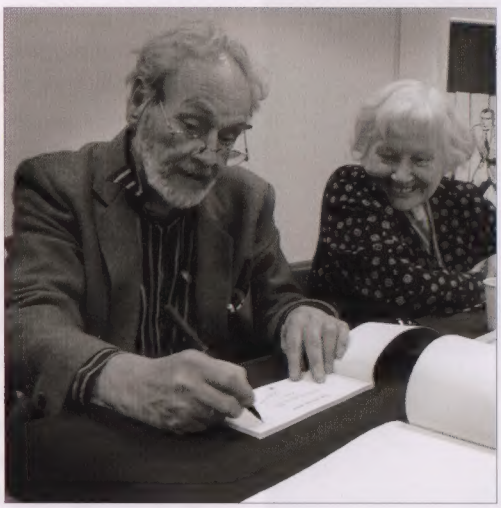

Toen mijn boek over stripkunst – The Blighted Eye – gepubliceerd werd in 2014, was uitgever Fantagraphics er helemaal voor om twee van die enorme 'straatscènes' in het boek op te nemen als enorme uitvouwpagina's, wat me ontzettend veel plezier deed. Ik zorgde ervoor dat de heer Van den Born een exemplaar toegestuurd kreeg en hij bedankte me in een vriendlijke e-mail.

Ik heb verschillende keren, zonder succes, geprobeerd om een Amerikaanse uitgever zover te krijgen om een boek met de heer Van den Borns werk uit te geven, met een selectie *Professor Pi*-strips, gecombineerd met een overzicht van zijn schilderijen, litho's, collages en photoshopwerk.

Wat mij betreft behoort het werk van deze man in de rijen van de reuzen van poëtische, donker getinte tekenkunst: George Herriman, Charles Addams, Gahan Wilson, Charles Rodrigues, Tomi Ungerer en Ralph Steadman (en bedenk dat geen van dezen later in hun leven ook nog leerden te schilderen in de stijl van de Oude Meesters). Van den Born is onvergelijkbaar en steekt boven iedereen uit op zijn eigen unieke wijze. Hij was een meester van de pen en een meester van het penceel. Alletwee in gelijke mate beheerst, maar met een verbeelding die met niets of niemand te vergelijken is.

Ik hoop dat iemand in Nederland zo slim is geweest om een interview met hem te doen in zijn latere jaren, want het verhaal van zijn leven heeft echt zijn eigen input nodig. Hopelijk komt er in de toekomst ooit een dik boek van zijn oeuvre uit, zodat zijn werk zijn rechtmatige plaats in de geschiedenis van de stripkunst krijgt.
Glenn Bray

Midden: Bob van den Born – vergezeld door zijn vrouw – signeert bij *Stripschrift* tijdens De Stripdagen 2008 in Houten.
Foto: Erwin Suvaal.

ADVERTENTIE

•STRIPS•GAMES•MANGA•
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • www.eppo.nl

ADVERTENTIE

AKIM
Stripspeciaalzaak

Geen winkel in de buurt,
door ons worden de strips verstuurd

Bestel snel op Akim.nl

* Nieuwe strips
* Antiquarisch
* Tweedehands
* Manga's
* Comics
* Curiosa
* Originelen

Tevens inkoop van
partijen en verzamelingen

AKIM.nl
Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

Stars & Strips

Olav Beemer

Omslag

Begin november werd bekend dat schrijver Brian Michael Bendis overstapt naar DC Comics. Groot nieuws, omdat Bendis al zeventien jaar tot de belangrijkste makers van Marvel Comics behoorde, maar ook omdat het lang geleden was dat een dergelijke overstap van de ene naar de andere uitgeverij echt relevant was. De tijd dat Marvel, DC en Image elkaar bestreden met exclusieve contracten voor makers van naam is al jaren voorbij.

De keuze van Bendis, die in zijn tijd bij Marvel werkte aan onder meer *The Avengers*, *Daredevil* en *X-Men* en de bedenker is van vernieuwende personages zoals Miles Morales en Jessica Jones, is vooral groot nieuws omdat hij zo lang zo trouw was aan de uitgeverij. De geruchten gaan dat het achter de schermen wat rommelde, maar Bendis bekent zelf dat hij na al die tijd toe was aan iets anders. 'Ik was net vijftig geworden, ik was flink afgevallen en ik was toe aan een nieuwe uitdaging', aldus Bendis. 'DC kwam met aanbiedingen die ik moeilijk kon afslaan.'

Bendis laat een behoorlijk gat achter bij Marvel. Hij schreef dit jaar de series *Jessica Jones*, *Defenders*, *Spider-Man* en *Invincible Iron Man*. Het is nog niet bekend wat zijn eerste project wordt voor DC.

Ironisch genoeg staan bij Marvel de komende tijd veranderingen op het programma die vooral teruggaan naar hoe het vroeger was. Eerder dit jaar werd onder de noemer 'Marvel Legacy' teruggekeerd naar de oude nummering en begin 2018 keert het klassieke personage Jean Grey terug in het vijfdelige *Phoenix Resurrection* en worden Thing en Human Torch, voormalige leden van de Fantastic Four, herenigd in de nieuwe serie *Marvel 2-In-One* door Chip Zdarsky *(Sex Criminals)* en Jim Cheung *(Young Avengers)*. *Fantastic Four* werd in 2014 stopgezet na onenigheid over de filmrechten. Zet *Marvel 2-In-One* de deur open voor een herstart, uiteraard met oude nummering?

Mijlpaal

Eind december, net op tijd voor de feestdagen, viert DC Comics het vijftigste deel van *Astro City*. Schrijver Kurt Busiek *(Conan)* en tekenaar Brent Anderson *(X-Men: God Loves, Man Kills)* doen dat op een bijzondere manier, want dit jubileumnummer grijpt terug op het klassieke verhaal uit *Astro City ½*, een speciaal nummer dat eind jaren 1990 verkrijgbaar was via het tijdschrift *Wizard* en dat vaak wordt genoemd als het beste verhaal uit de serie. Overigens zijn er sinds de lancering in 1995 méér dan vijftig nummers verschenen: de serie is een paar keer herstart en verhuisd naar een andere uitgeverij. *Astro City 50* kost $3.99 en is 20 december verschenen.

Dit jaar viert uitgeverij IDW dat het vijftien jaar geleden is dat de miniserie *30 Days of Night* verscheen. Schrijver Steve Niles *(Criminal Macabre)* vertelde samen met tekenaar Ben Templesmith *(Fell)* een modern vampierverhaal dat zo succesvol was, dat meerdere vervolgseries onvermijdelijk waren en het in 2007 kwam tot een verfilming. Het was daarna even stil, maar eind december keert *30 Days of Night* terug als nieuwe

Phoenix verrijst uit haar as.

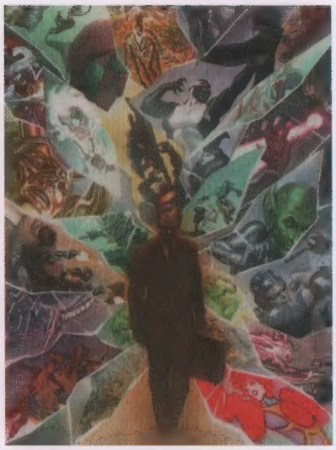

Jubileum *Astro City*.

Barbarella keert terug.

Herstart *Witchblade*.

maandelijkse serie. Niles blijft de schrijver, Templesmith doet de covers en Piotr Kowalski (bekend van *Sex* bij Image) verzorgt de tekeningen.

Image Comics heeft ook reden voor een feestje. Tweeëntwintig jaar geleden werd de serie *Witchblade* gelanceerd en groeide Michael Turner uit tot de populairste tekenaar van dat moment. Alle oorspronkelijke makers vertrokken, de gelijknamige televisieserie werd stopgezet en enkele ingrijpende veranderingen konden niet voorkomen dat de serie werd veroordeeld tot een bestaan in de marge. Deze maand gaat het roer echter om, want dan verschijnt het eerste nummer van een nieuwe reeks *Witchblade*, door Caitlin Kittredge *(Coffin Hill)* en Roberta Ingranata, met de journalist Alex Underwood als nieuw hoofdpersonage. Losse nummers kosten $3.99.

olav.beemer@stripschrift.nl

Bendis rondt Marvel-series af.

Oudje Uitgeverij Dynamite laat zich inspireren door het verleden en komt met de nieuwe serie *Barbarella*. De op de strip en de verfilming uit de jaren 1960 gebaseerde reeks wordt gemaakt door schrijver Mike Carey *(Lucifer)* en tekenaar Kenan Yarar. Van het eerste nummer verschijnen vijftien variantcovers.

Kleurtje Begin februari verschijnt bij Dark Horse Comics een nieuwe editie van *Incognegro* door Mat Johnson en Warren Pleece. Het oorspronkelijk door DC/Vertigo uitgegeven boek over een zwarte man die wordt verdacht van de moord op een witte vrouw krijgt in deze uitvoering een nawoord en bonusmateriaal.

Paradijs *Strangers in Paradise* keert in januari terug bij Abstract Studios. De veelgeprezen serie van schrijver en tekenaar Terry Moore lag vijfentwintig jaar geleden voor het eerst in de winkel en werd in 2007 afgerond, maar Moore heeft er nooit een geheim van gemaakt dat hij niet klaar was met zijn personages Katchoo en Francine.

Een nieuwe Fantastic Four?

Terry Dodson
krijgt poot aan de grond in Europa

Michel van Merriënboer

Terry Dodson had al een indrukwekkend oeuvre opgebouwd in de Verenigde Staten, voordat hij in 2006 speciaal voor de Europese markt het tweeluik *Dromen* maakte. In 2014 gaat hij in zee met een grote naam in scenaristenland: Xavier Dorison, bekend van onder meer *W.E.S.T.*, *Het derde testament* en *Undertaker*. Samen staan ze garant voor een ijzersterke thriller: *Red Skin*, een serie die bij uitgeverij Daedalus verschijnt. Binnenkort verschijnt deel twee.

Foto: Michel van Merriënboer.

Terry Dodson, woonachtig in Oregon, doet geheimzinnig over zijn geboortejaar en -plaats. Hij begon zijn loopbaan als tekenaar begin jaren 1990; naar schatting is hij dus rond 1970 geboren en inmiddels een jaar of vijftig. Dodson heeft voor veel grote uitgeverijen gewerkt, zoals Marvel, DC, Top Cow, Dark Horse en Image. De meest bekende comics zijn: Spider-Man, Star Wars, Wonder Woman, Hulk, Superman, Harley Quinn *en* Wolverine. *Daarnaast werkt hij voor de speelgoed- en gamesindustrie.*

Hoe komt het dat je zoveel verschillende comicpersonages getekend hebt?

Terry Dodson: Ik zit al sinds 1993 in dit vak. In het begin kon ik niet kieskeurig zijn en was ik blij met wat me werd aangeboden, maar later zocht ik zelf uit wat ik leuk vond. En ik koos de schrijvers met wie ik graag wilde samenwerken. Tegenwoordig kijk ik vooral naar wat het project inhoudt en hoe lang het duurt in plaats van blind te kiezen voor superheldenpersonages. Kwaliteit van én variatie

binnen een project is voor mij het meest belangrijk, met aspecten als goede verhaallijnen, eigen creaties en teamwerk.

In 2015 verscheen het eerste deel van *Red Skin*. Heb je dit album gemaakt omdat je graag een personage wilde ontwikkelen waar je zelf de rechten van hebt en dat een lange tijd mee zou gaan? (Voor veel comictekenaars is dit belangrijk. MvM)
Dat kan je wel zo stellen, ik heb meer vrijheid met *Red Skin* dan dat ik had met *Dromen* en dus meer controle over het personage. Het vergroot ook je betrokkenheid en geeft je meer voldoening als een project is afgelopen.

Koude Oorlog

Waar gaat *Red Skin* over en hoeveel albums gaan het worden?
Tijdens de Koude Oorlog bedenkt de Sovjet-Unie een plan om te infiltreren in Amerika. Ze sturen Vera Yelnikov als spion naar Los Angeles, om een Amerikaanse superheldin te worden. Ze neemt daar de identiteit Alabama Jones aan. Er komt echter een seriemoordenaar op haar pad, waar ze achteraan gaat. Dat brengt haar in een lastig parket om haar achtergrond geheim te houden. Ik vind het prachtig om het Amerika van de jaren 1970 te tekenen met de sfeer en de kleur uit de tijd waarin ik ben opgegroeid. Xavier Dorison vindt die setting eveneens interessant; hij houdt van films zoals *Shaft*. We zullen minimaal drie albums maken.

Geheel links: Lijntekening van spionne Vera Yelnikov uit Red Skin.

Rechts: Omslag van de Amerikaanse versie van Red Skin. In harde kaft verschenen bij Image onder de titel *Red One*.

Rechts: Omslag van de Franstalige versie van *Red Skin*.

Linksonder: Vera Yelnikov, een Russische seksbom, die als geheim wapen wordt ingezet en daarvoor moet infiltreren in de Amerikaanse maatschappij; en passant heeft ze veel last van een seriemoordenaar.

Rechtsonder: Omslag van het tweede Franstalige deel van *Red Skin*. Het is nog onbekend welk omslag uitgeverij Daedalus zal kiezen voor de Nederlandse uitgave.

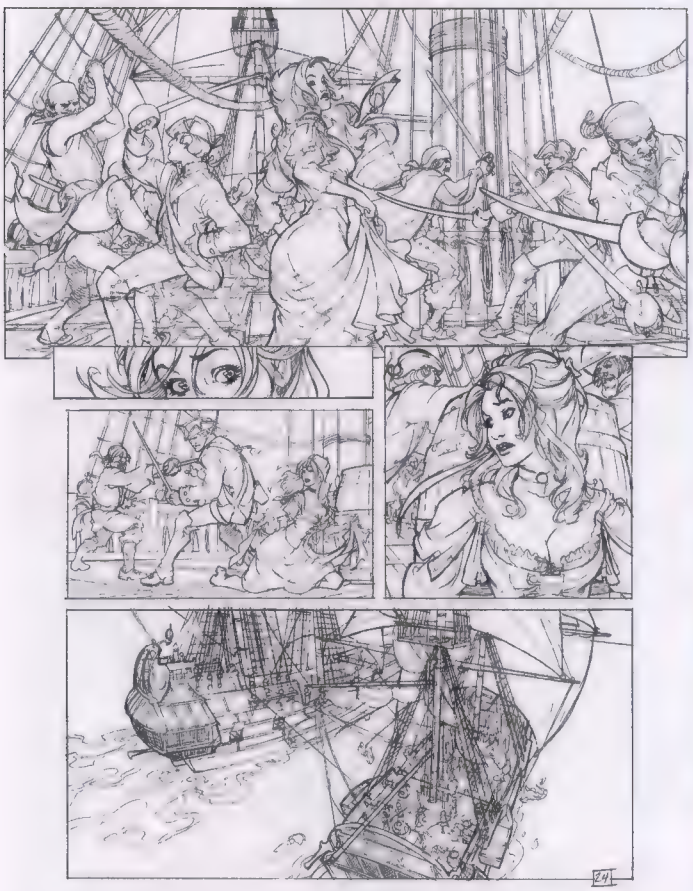

Boven: Een geïnkte plaat van het eerste deel van het album *Dromen*. Deze strip, op scenario van Denis-Pierre Filippi, was de eerste productie van Terry Dodson, bedoeld voor de Europese markt.

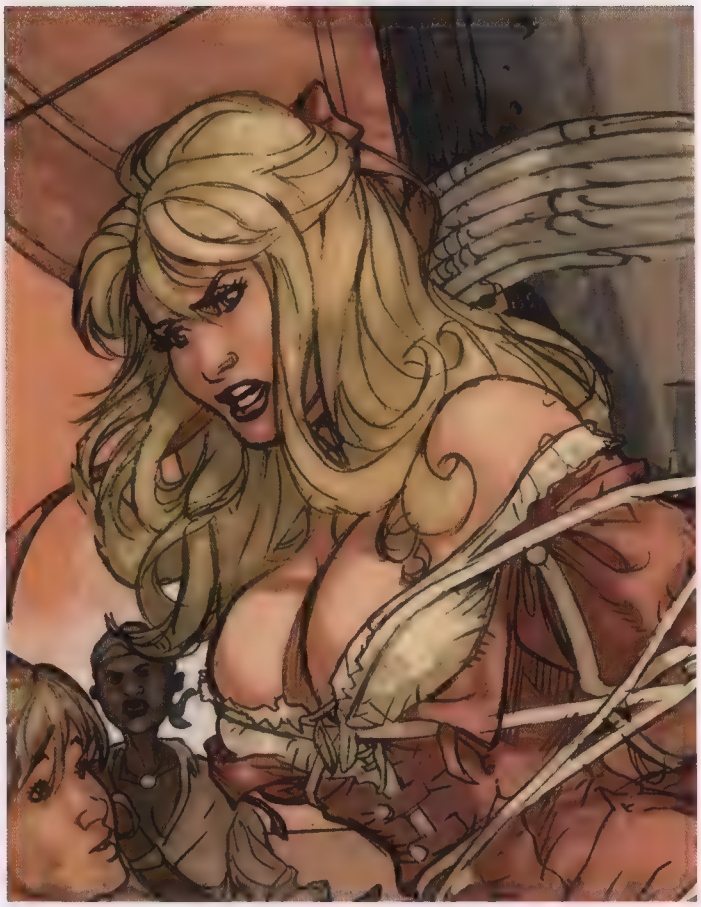

Boven: Hoofdpersoon Coraline beleeft spannende dromen; iedere keer een andere setting, hier bij piraten.

Hoe heb je Xavier Dorison ontmoet?
Hij was geïnteresseerd om met mij te werken en het eerste contact verliep via een uitgeverij. Ik heb toen zijn werk bekeken en dat sprak me aan. Vervolgens hebben we een keer afgesproken en een goed gesprek gevoerd, waardoor ik vertrouwen had in de samenwerking. Al stuurde hij daarna wel alles in het Frans naar me op! Intussen is zijn Engels gelukkig verbeterd. Dat is wel nodig om op één lijn te kunnen zitten. Het idee voor *Red Skin* stamt al uit 2010 en het zou eerst bij een andere Franse uitgever uitgebracht worden, maar die hield op met bestaan. Een paar jaar later vonden we onderdak bij Glénat. Het grappige is dat Denis-Pierre Filippi, de scenarist met wie ik *Dromen* maakte, redacteur werd bij Glénat. Fijn om op deze wijze weer met hem te werken.

Pas je de albums aan de Europese standaards aan of houd je de Amerikaanse bladschikking?
Ik houd rekening met beide standaarden. Zo telt het eerste deel 64 bladzijden. De andere delen zullen 48 bladzijden omvatten, wat in Europa gebruikelijk is. Xavier houdt voor de pagina-indeling de Europese aanpak aan, dus daar wilde ik wel zoveel mogelijk trouw aan blijven. Glénat brengt het uit voor de Franse markt. Image doet het op comic-formaat. Ook mijn eerdere strip *Dromen*, op scenario van Denis-Pierre, was bedoeld voor de Europese markt. Het kwam in het Frans uit bij Les Humanoïdes Associés. Pas jaren later is de strip op de Amerikaanse markt verschenen.

Bouwkunde

Wat heb je voor de speelgoedindustrie gemaakt?
Ik heb figuren bedacht voor een spel en handleidingen met illustraties gemaakt voor games. Verder beeldjes van superhelden – niet alleen om neer te zetten maar ook om mee te spelen – en reclamewerk.

Waar heb je leren tekenen?
Voornamelijk door het zelf te doen; mijn vrouw Rachel helpt me met het inkten en soms met het inkleuren. Ik heb wel bouwkunde gestudeerd, wat me bij het tekenen van pas komt. Tijdens

Boven: Opzet in inkt en de definitieve ingekleurde plaat van Coraline.

Boven: Omslag van de integrale uitgave van *Dromen* die bij Dark Dragon Books in een schuifdoos is verschenen. Het gaat om de bundeling van de twee verhalen, aangevuld met een dossier. Het eerste verhaal verscheen overigens eerder bij uitgeverij Bee Dee.

Boven: Opzet in inkt en de definitieve ingekleurde plaat uit Dodsons versie van *Star Wars*.

deze studie werden er 's avonds tekenlessen aangeboden. Dit was rond 1989. Langzamerhand raakte ik ook geïnteresseerd in modeltekenen en beeldhouwen. Ik had daar goede leraren. Ja, ik had architect kunnen worden, maar ik wist toen niet wat ik zou gaan doen. Ik wist wel dat ik wilde ontwerpen en creatief bezig zijn.

Welke personage vind je het meest interessant om te tekenen?

Ik houd het meest van het universum van George Lucas. Van *Star Wars* hield ik al als kind. Ik ben daardoor ook de *Star Wars*-comics gaan lezen. Fantastisch om te zien hoe fantasy met sciencefiction verweven is. Ik ben dan ook vereerd om *Star Wars*-comics te mogen tekenen.

michel.van.merriënboer@stripschrift.nl

Onder: Coraline belandt in een steampunkachtige omgeving en ontmoet allerlei stoere mannen en sexy vrouwen en weet realiteit niet goed meer van haar dromen te onderscheiden. Deze tekening staat ook op één van de schutbladen van de integrale uitgave van *Dromen*.

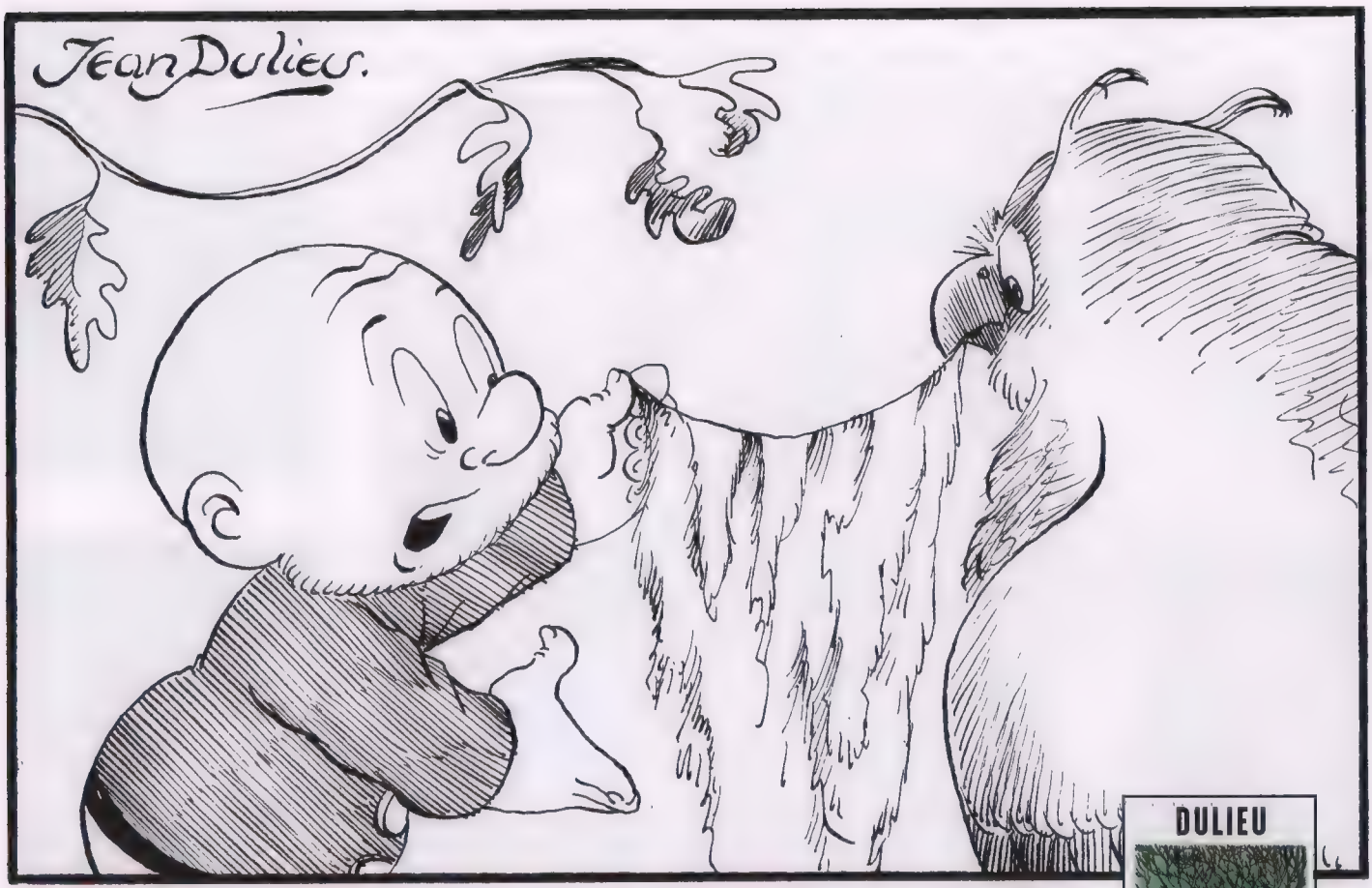

DULIEU

DOSSIER 14

Sinterklaashulp voor de hulpsinterklaas

Annette Wouters

Toen **Jean Dulieu** halverwege de vorige eeuw het eiland Terschelling achter zich liet om zijn *Paulus*-vertellingen aan de wal voort te zetten, had hij al heel wat kabouterwerk achter de rug. In de zeven jaar dat hij zijn krantenstrip in *Het Vrije Volk* publiceerde, had zijn verhaal een duidelijke ontwikkeling doorgemaakt. Vanaf de start in 1946 werden er met een zekere regelmaat nieuwe kaboutervrienden aan de lezers voorgesteld, om daarna voor eeuwig in het bos- en duinlandschap te blijven rondhangen. Tot het moment dat alles een beetje al te vriendelijk, mooi en aardig werd...

Boven: Fragment uit het toegevoegde Sinterklaasverhaal in *Paulus de hulpsinterklaas*.

Toen waaide op een kwade nacht een heks op een bezemsteel het grote bos binnen, die balans in het verhaal kwam brengen. En daarmee was de basis gelegd waarop Dulieu jarenlang voort kon bouwen. Te beginnen met een reeks succesvolle poppenkastvoorstellingen, waarbij Dulieu de kracht van zijn stripfiguren nog eens verstevigde door ze één voor één 'n herkenbaar stemgeluid te geven. De oude Oehoeboeroe klonk opeens plechtig, Salomo schor en krassend, Wipper neuzelend en de reus Pikelorus zwaar en galmend. Maar het jankende gekrijs van Eucalypta overtrof alles. Het maakte niet alleen indruk op de jeugdige toeschouwers, maar ook op menig volwassene.

Een kerstverhaal

Hoogtepunt uit Dulieus Terschellinger jaren was zondermeer zijn eerste echte boekuitgave *Het winterboek van Paulus* uit 1948, dat qua vertelling in het verlengde lag van de Paulus-krantenstrip. Het verhaal speelde zich af rond Kerst en Eucalypta kreeg er een belangrijke rol in.
Maar wat het boek tot op de dag van vandaag vooral geliefd maakt was Dulieus aquareltechniek. In talloze zachtgetinte platen verbaasde de tekenaar de lezers met prachtig kleurenwerk, daarbij geholpen door een combinatie van druktechniek en papierkeuze. De latere herdruk *Paulus winterboek* vormt weliswaar een fraai alternatief – dichter bij het origineel kom je denk ik niet – maar de romantiek van die eerste druk is ondanks de geavanceerde druktechnieken van deze tijd met geen mogelijkheid meer te benaderen.

Van Kerst naar Sinterklaas

Ook Dulieus tweede boek, *De hulpsinterklaas*, ontstond op Terschelling. Het verscheen eind 1952, kort voordat de auteur naar zijn nieuwe woonplaats Soest verhuisde. Het nieuwe verhaal was nu eens geen bewerking van een eerdere belevenis uit het *Paulus*-stripverhaal, maar stond geheel op zichzelf. Er viel dit keer ook geen gevaar te bestrijden – Eucalypta kwam er zelfs helemaal niet in voor – nee, het draaide allemaal om een feestje. Een prachtig mensenkinderenfeestje dat er eigenlijk ook voor de bosdieren zou moeten zijn. Vond Paulus.
Het werd een sobere uitgave, kleiner van afmetingen dan *Het winterboek van Paulus* en zonder de kleurrijke aquarellen die dat boek

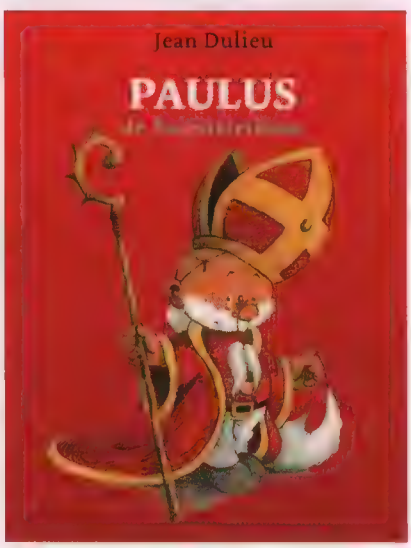

Boven en rechts: Tussen de oorspronkelijke en de hertekende versie lag slechts acht jaar. Met overtuiging liet Dulieu hier zien hoe snel zijn tekenstijl zich ontwikkelde.

Eucalypta

Paulus liep op een holletje door het grote bos. Het was al bijna donker en dan kon je nooit weten wie je tegen zou komen!

'Gelukkig,' dacht hij, 'daar zie ik mijn boom al. Nu ben ik bijna thuis!'

Nauwelijks had hij dat gedacht, of hij stond tegenover iets, wat wel een klein beetje op Sint Nicolaas leek.

'Dag, Paulus,' zei het iets, 'jij weet zeker wel wie ik ben?'

'Nou,' zei Paulus, terwijl hij op zijn bolletje krabde, 'daar ben ik niet zo zeker van. Ik dacht eigenlijk dat u... eh... dat u vorig jaar een stuk groter was.'

Uit: Paulus de hulpsinterklaas, *13e druk 2017, beurseditie*

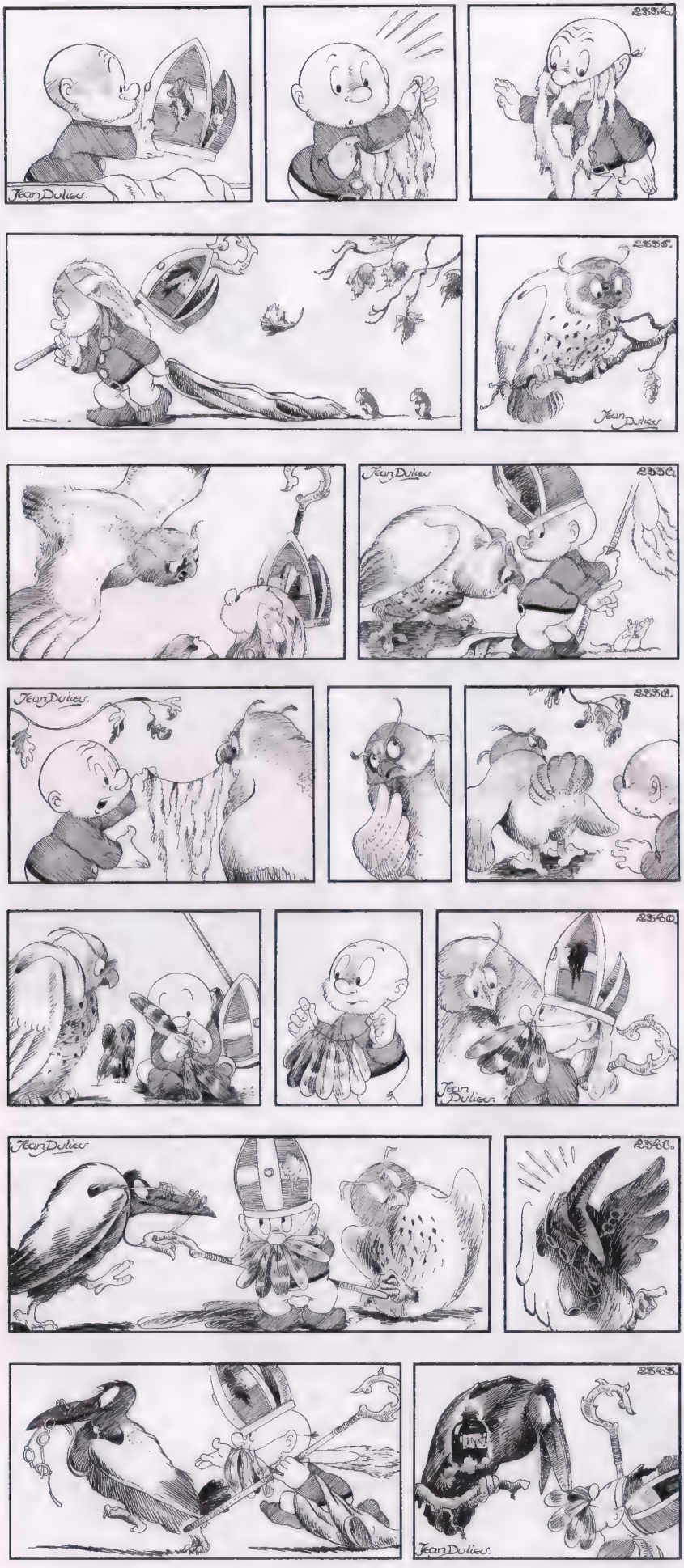

Boven: Voorbeelden uit de krantenstrip van Paulus in *Het Vrije Volk* (1954), toegevoegd aan *Paulus de hulpsinterklaas.*

enkele jaren eerder zo speciaal maakten. Maar de inhoud had klasse! In een soepellopend verhaal vertelde de auteur de kinderen hoe Paulus bij afwezigheid van Sinterklaas zich als hulpsinterklaas presenteert, hoe spannend dat voor de boskabouter is en hoe alle dieren in Paulus de echte bisschop denken te herkennen. Uiteindelijk loopt dat natuurlijk gruwelijk mis en dan komt Sinterklaas in eigen persoon net op tijd om Paulus uit de penarie te helpen en het feest te redden.

Feitelijk vertelde Dulieu in het boek hoe volwassenen het klaasspel spelen, maar hij deed dat op een zodanig subtiele manier dat geen kind het in de gaten kreeg. En dat maakte *De hulpsinterklaas* tot een klassieker in z'n soort.

Hulpsinterklaas-campagne

Het kleinere formaat van het boek was overigens het gevolg van het verschil in opvatting tussen auteur en uitgever over de groeimogelijkheden van Dulieus werk. De auteur was echter overtuigd van zijn kunnen en vastbesloten om zijn kabouter wereldberoemd te maken. En wat zijn Sinterklaasboek betrof spande hij zich daarom elk najaar opnieuw in om het te promoten. Hij deed dat ondermeer door de advertenties die uitgeverij De Arbeiderspers in *Het Vrije Volk* plaatste te versterken met een eigen bijdrage. In de maanden november en december van het jaar 1953 maakte hij Sinterklaas zelfs tot onderwerp van zijn stripverhaal. Paulus overwoog daarbij de rol van hulpsinterklaas nogmaals te gaan vertolken, maar toen de boskabouter de baard, de mijter en de mantel tevoorschijn haalde, bleek dat de muizen hem voor waren geweest... Alles was aangevreten! Vervolgens ontspon zich een prachtig drama waarin zowel Oehoeboeroe als Salomo een belangrijke inbreng hadden. En het verhaal werd uiteindelijk afgerond met een grote vierkante afbeelding van Sinterklaas, omringd door alle bosdieren. Een grafisch hoogstandje! Op deze prent ontbreekt Eucalypta de heks, voor wie ook in dit vervolg op *De hulpsinterklaas* beslist geen plaats was.

Jaarlijkse gimmick

Weer een jaar later, we spreken nu over eind 1954, herhaalde Dulieu deze formule. In de spannende dagen voor 5 december stond er een geïllustreerd verhaal in de krant waarin Sinterklaas aan Paulus vroeg of deze nog een wens heeft: 'De zak is leeg,' zei Sint Nicolaas ernstig, 'en ik dacht dat het misschien wel verstandig zou zijn als ik in die lege zak iemand mee nam naar Spanje.'

Daarmee doelde hij natuurlijk op Eucalypta, die tot dan toe buiten de klaasviering was gebleven. Dat feest ging wat Paulus betreft echter niet door. Eucalypta bleef in het grote bos, maar het zaadje was geplant. En dus nam de heks twaalf maanden later, toen de decemberstress onder de kinderen

begon toe te nemen, zelf het heft in handen. Daardoor stond nu eens niet Sinterklaas, maar Eucalypta centraal in een kort *Paulus*-klaasverhaal in *Het Vrije Volk*, waar ze ondanks haar kromme lijf de rol van de bisschop probeerde te vertolken. De stijl waarin dit verhaal werd getekend, heeft sterke overeenkomsten met Dulieus bijdragen aan het tijdschrift *Kris Kras*, waarmee hij begin 1954 van start was gegaan. En de toon van het verhaal was duidelijk de aanloop naar het *Paulus*-radiohoorspel dat de Vara in het jaar erop zou beginnen uit te zenden. Ook daarin was de heks voortdurend aanwezig (zie kader op pagina 15).

Boven en rechts: De variaties in Dulieus tekenstijlen waren groot, maar de illustraties zijn altijd sfeervol. Platen in zwart/wit, maar ook in wit/zwart, gestippeld of zwaar gearceerd.

Stripmuseum

Ter gelegenheid van het feit dat het boek *De hulpsinterklaas* 65 jaar geleden voor het eerst verscheen, werd in het Nederlands Stripmuseum te Groningen een kleine klaasexpo ingericht. Een reeks collages in het Paulus-kabinet schetst een aardig beeld van Dulieus Sinterklaas-illustraties door de jaren heen, inclusief enkele hertekende scènes. Daarnaast liggen in een nabijgelegen vitrine originele Sinterklaas-tekeningen uitgestald, waarvan een deel ook in de nieuwe herdruk van *Paulus de hulpsinterklaas* is opgenomen.

Wie 'toevallig' in Groningen is, moet zeker even gaan kijken.

Nog mooier

Deze lijn van 'reclame maken' zette zich nog jarenlang voort, verplaatste zich van krant naar weekblad, werd opgewaardeerd van zwart/wit naar kleur en kantelde soms van onderwerp als Paulus van hulpsinterklaas opeens in Paulus de hulppiet veranderde. En de enige die dwars door alle grappen en grollen heen zichzelf bleef, was Sinterklaas. Groot, statig en klassiek gekleed rees hij hoog boven de kleine boskabouter en alle andere bosbewoners uit.

Toen Dulieu het boek begin jaren 1960 hertekende en herschreef tot *Paulus de hulpsinterklaas*, werden zijn afbeeldingen stuk voor stuk warmer en sfeervoller. Paulus met een kaarsje in een mistig bos en later in het stikdonker, minimaal verlicht door een lucifer in de hand van Sinterklaas. Platen in zwart/wit, maar ook in wit/zwart, open en vrij, gestippeld of zwaar gearceerd. Paulus die met een hark z'n boom binnenschrijdt of beladen met pakjes en snoepgoed op volle snelheid door het bos rent, achtervolgd door talloze snuffende en snuivende dieren. En het hele boek door is er geen Eucalypta te zien, maar wel een paard waar alle dieren als de dood voor zijn...

Het was dan ook een terechte keuze dat dit boek destijds werd onderscheiden met de Kinderboekenprijs.

annette.wouters@stripschrift.nl

Boeken

Bij uitgeverij De Meulder verscheen dit najaar een 13e, herziene druk van *Paulus de hulpsinterklaas*, waarin alles bij het oude bleef op de tekst van Zwarte Piet na. Na 65 jaar het oud-Haagse Indisch te hebben gesproken werd in overleg met de rechthebbenden besloten om hier gewoon Nederlands van te maken. En daar zal niemand een probleem mee hebben.

Tevens werd aan het boek, waarvan een handelseditie én een beurseditie verscheen, iets moois toegevoegd. Beide versies kregen achterin een uitgebreid dossier, dat het boek 16 pagina's dikker maakt.

De handelseditie bevat nu ook het vervolg op het hulpsinterklaasverhaal uit 1953, voorzien van meer dan twintig afleveringen uit *Het Vrije Volk*.

En in de 200 genummerde exemplaren van de beurseditie zijn vier korte klaasvertellingen opgenomen uit 1954 en volgende jaren, deels in zwart, deels in kleur geïllustreerd. De beurseditie is overigens alleen rechtstreeks van de uitgever te betrekken, via de website *www.demeulder.nl* of op strip-/boekenbeurzen

Links en boven: Dulieu bracht Sinterklaas op talloze manieren in beeld, maar altijd zien we een vriendelijke, rijzige gestalte die kracht en rechtschapenheid uitstraalt.

ADVERTENTIE

StripKlassiekers
voor de Jeugd van Toen

TOM POES

Integrale uitgave van de Tom Poes-verhalen
Reeds 28 delen verschenen. *Nu ook met de verhalen uit Engelse publicaties, in het Nederlands vertaald.*
Voor de kleinere beurs zijn heden de delen met verhalen uit *Donald Duck* in prijs verlaagd: deel 2 t/m 21: prijs per deel € 29,50. De overige delen: prijs per deel € 60.

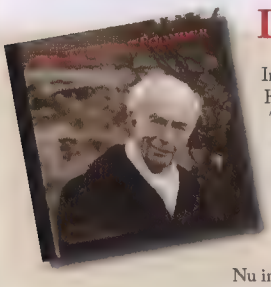

De Tao van Toonder

In De Tao van Toonder toont Frank van Hartingsveld de unieke levensvisie van Marten Toonder aan de hand van diens uitspraken. Deze geven inzicht in de thema's die Toonder altijd hebben bezig-gehouden. De oplettende lezer gaat op weg naar de bron van zijn verhalen, door de ruim 100 tekstfragmenten, twee essays en een voordracht, door zijn tekeningen en de sfeervolle foto's.
Nu in de boekhandel, inclusief DVD met unieke Toonder-opnamen van 1972–2004: € 49,50.

Panda

Integrale uitgave in 44 luxe banden
Alle 199 verhalen, die tussen 1946 en 1993 in de dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen:
de delen 1 t/m 33 bundelen de ondertekst-verhalen;
de delen 34 t/m 44 de verhalen met de ballonteksten.
Deel 1, 34 t/m 36 zijn verschenen. Prijs per deel € 56.

Koning Hollewijn

Alle verhalen van koning Hollewijn in 19 luxe banden
Een hoogtepunt in het oeuvre van Marten Toonder!
Alle 73 verhalen die tussen 1954 en 1971 in dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen.
Reeds 2 delen verschenen. Prijs per deel € 56.

Kasteelverhalen

verbeeld door Hans G. Kresse en naverteld door Julius de Goede.

Deze kasteelverhalen en andere geschiedenissen spelen zich af in een ver verleden. Ze vormen een bonte mengeling van historische gebeurtenissen, sagen, legenden en ontdekkingsreizen.
In het weekblad *Revue* verschenen deze verhalen vanaf 1956 tot 1960 onder de titel *Van tinnen en transen, Avontuur en romantiek op en rond de Zuiderzee, Avontuur voor de boeg, Onze voorvaderen op vrijersvoeten.*
Kresse maakte bij elk verhaal een fraaie illustratie in zijn eigen kenmerkende stijl.
Prijs, incl. verzendkosten: € 49,50.

Eric de Noorman

Voor het eerst volledig in boekvorm: alle verhalen van Eric de Noorman in 24 luxe banden.
Van alle striphelden die in de jaren veertig en vijftig hebben rondgelopen, is Eric de Noorman degene die het meest tot de verbeelding van zijn lezers sprak.
Alle delen zijn verschenen. Prijs per deel € 60.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
Telefoon: 070 3615393, E-mail: info@uitgeverij-panda.nl

Lieve lezers...

Illustratie Frits Jonker

Dit is een kerstcolumn in de traditie van Charles Dickens en Hans Christian Andersen. Heel zielig verhaal dus, waar jullie om moeten huilen en dan zeggen we dat het toch wel erg is allemaal en dan gaan we aan de kerstdis.

Ik begin met een raadsel: wat hebben Equatoriaal Guinea en Nederland gemeen? Nou? Je kunt ze allebei niet op de kaart aanwijzen, oké, maar wat hebben ze nog méér gemeen? Wat doen beide landen?

Nou? Jammerrr. Nou, dan zal ik het maar zeggen: ze sluiten allebei cartoonisten met onwelgevallige meningen op. Nu loopt Gregorius Nekschot al heel lang weer op vrije voeten, maar hij is wel opgehouden met tekenen en schijnt ergens met vrouw en kind in een Vinex-huis te zitten. In Guinea zit striptekenaar Ramón Esono Ebalé echter al sinds 16 september in de gevangenis en het ziet er niet naar uit dat hij Kerst en Nieuwjaar samen met zijn geliefden zal kunnen vieren.

Ramón zet namelijk zijn president Teodoro Obiang Nguema te kakken op niet mis te verstane wijze, waarvan de meesten van jullie ook zouden zeggen: 'Nou, nou, moet dat nou op zo'n toon en met die woordkeuze en grappen maken over iemands prostaatkanker is ook niet netjes natuurlijk.'

Maar fuck, wat een talent, en wat een durf, en wat een tomeloze energie. Al jaren bestookt hij Nguema Mbasogo met zijn misselijke grappen, vol stront en vieze pikken en gezwollen testikels, sinds een paar jaar vanuit het buitenland, Paraguay om precies te zijn, want zijn gesar en getreiter is niet onopgemerkt gebleven, uiteraard. Waarom hij dacht dat het veilig was om zijn familie in Guinea te bezoeken weet ik eigenlijk niet, maar hij is daarbij meteen opgepakt.

In het bijzonder een stripverhaal waarin hij de schrijnende armoede in Guinea aan de kaak stelt, terwijl Nguema Mbasogo in obscene weelde leeft, schijnt hem duur komen te staan.

Ik ken Esono Ebalé via Anita Brus, een docent Spaans met een fascinatie voor Afrika die regelmatig stukken schrijft voor mijn site *Frontaalnaakt.nl* (ook het mikpunt van machtige politici die zich wild aan me ergeren, maar helaas voor hen niet de middelen hebben er iets aan te doen). Ze interviewde Esono Ebalé in Paraguay en publiceerde het op mijn site, gelardeerd met zijn karikaturen van Nguema: wijdbeens met een stroom diarree uit zijn anus, als een gigantische pik met ballen, in pauselijke uitdossing, versierd met hakenkruisen, enzovoort.

'Van onrecht word ik baldadig', zei hij tegen Brus. En ook: 'Ik heb een licht vermoeden dat er iets niet goed zal gaan als ik terug ga naar mijn land. 'Nou, dat blijkt. Esono Ebalé zit nu in een gevangenis waar, naar verluidt, onmenselijke toestanden heersen. Daar kunnen jullie niks aan doen, behalve op *Change.org* een petitie tekenen. Even zoeken met de hashtag #FreeNseRamon en dan kom je er wel. Doen hoor!

Dan wens ik jullie verder een vredige Kerst, een gezellige jaarwisseling en een ietsje meer engagement in 2018.

peter.breedveld@stripschrift.nl

Cross Comix geeft strips meer pep

Dik Rondeltap

Het Rotterdamse festival Cross Comix onderzoekt de dwarsverbindingen tussen het beeld(verhaal) en de kunst, de politiek, de technologie, de media en de filosofie. De tweede editie liet zien dat het festival zich wezenlijk onderscheidt van de traditionele stripbeurzen.

Boven: Na een inleidende presentatie in de Rotterdamse Schouwburg werd buiten een nieuw portret ten doop gehouden van de Strip- en Jazzroute R'jam: jazz-zangeres Rita Reijs door striptekenaar (én neef) Wilbert Plijnaar. Foto: Max Dereta, archief BKOR.

De tweede editie van Cross Comix, die zich van 18 tot en met 21 oktober in en rond de Rotterdamse Schouwburg afspeelde, bevestigt dat voor de geïnteresseerden in het beeldverhaal een eigenzinnig jaarlijks festival is bedacht dat zich wezenlijk onderscheidt van de traditionele stripbeurzen. Daar staat vooral het verkopen of verzamelen van stripboeken en het jagen op handtekeningen centraal. Maar bij Cross Comix – een initiatief van de striptekenaars Hanco Kolk, Erik de Graaf en Robert van der Kroft – worden de dwarsverbindingen onderzocht tussen het beeld(verhaal) en de kunst, de politiek, de technologie, de media en de filosofie. Dit jaar onder het motto 'De grote oversteek', waarmee volgens de organisatoren 'Cross Comix haar betrokkenheid toont met de samenleving door aandacht te vragen voor de toenemende polarisatie in de Westerse wereld, die zich kenmerkt door de steeds groter wordende kloof tussen overtuigingen, bevolkingsgroepen en sociale klassen'.

Opwarming

De officieuze aftrap van het festival, het opwarmingsprogramma, begon op woensdag 18 oktober in bioscoop Cinerama met het vertonen van de

cultfilm *Barbarella* (1968) naar de futuristische strip van Jean-Claude Forest met Jane Fonda in de hoofdrol. Onder meer Peter de Wit, Hanco Kolk en Martin Lodewijk hadden speciaal voor deze gelegenheid een filmposter getekend, waarvan afdrukken onder de bezoekers werden verloot.

Cross Comix was verder duidelijk zichtbaar op diverse plekken in het centrum van de stad, zoals de Koopgoot en de Lijnbaan, waar de etalageruiten van de winkels en stukken schutting met striptekeningen en tags werden verfraaid door leerlingen van de afdeling Comic Design van Artez in Zwolle. Stripmaakster Lae Schäfer trok de aandacht van het publiek op de Binnenweg door in de etalage van fetisj-winkel Quasi-Modo de collectie lak- en pvc-kleding met tekeningetjes te beschilderen. In café De Zondebok en 't Zwarte Schaap op de Witte de Withstraat werd een expositie van de Rotterdamse striptekenaar Marcel Ruijters *(Troglodytes, Dr. Molotov, Jheronimus Bosch)* geopend, die nog tot eind december te zien is.

Het standbeeld Santa Claus van de kunstenaar Paul McCarthy, in Rotterdam omgedoopt tot Kabouter Buttplug, bleek een inspiratie voor de stripmaaksters Jasmijn Groot, Sabrina Kooijmans Emma Ringelberg en Lae Schäfer die hun gezamenlijke stripboek over de kabouter tegenover de standplaats van het inmiddels populaire beeld bij boekhandel v/h Van Gennep ten doop hielden.

Hanco Kolk koos Het Nieuwe Instituut om zijn nieuwe boek *Tulpen uit Istanbul* ten doop te houden, een *Robbedoes*-avontuur dat zich voor een gedeelte in Rotterdam afspeelt. Kolk is de eerste Nederlandse stripmaker die als gastauteur werd uitgenodigd voor de *Robbedoes door...*-reeks.

Vrijdagmiddag 20 oktober vond de 'officiële' opening van het festival plaats in de Rotterdamse Schouwburg waar een korte documentaire werd vertoond over de Strip- en Jazzroute Rotterdam Jazz Artists Memorial (R'jam), een project waarbij portretten van Rotterdamse jazz-iconen – gemaakt door Nederlandse striptekenaars – rond de Oude Binnenweg als muurplakkaten zijn bevestigd. Vervolgens begaf het gezelschap zich naar de plekken waar twee portretten ten doop werden gehouden: saxofonist Meijer Wery eerder al getekend door Joost Swarte en de jazz-zangeres Rita Reijs door Wilbert Plijnaar. De plechtigheid werd afgesloten in Rotown, waar een langspeelplaat met muziekselectie van de betrokken muzikanten, uiteraard geïllustreerd met hun portretten, werd gepresenteerd.

Hoofdprogramma

Het hoofdprogramma van Cross Comix vond zaterdag 21 oktober plaats in de Rotterdamse Schouwburg met optredens in de kleine zaal, interviews, debatten en presentaties bij de *mediawall* en diverse activiteiten verspreid over de hal van de schouwburg.

Onder de titel *Parade 2017* werkten 16 tekenaars elk aan hun eigen versie van een omslag van een stripboek dat hun leven als tekenaar veranderde, waaronder Anne Staal *(Jan, Jans en de kinderen)*, Ruben Steeman (Jim Woodring), Karida van Bochove (Daniel Clowes), Robert van Raffe (Lewis Trondheim), Wasco *(Pinkie Pienter)* en Erik de

Onder: Student Damian van Soest won de posterontwerpwedstrijd Imagination Award die voor de eerste keer werd gehouden.

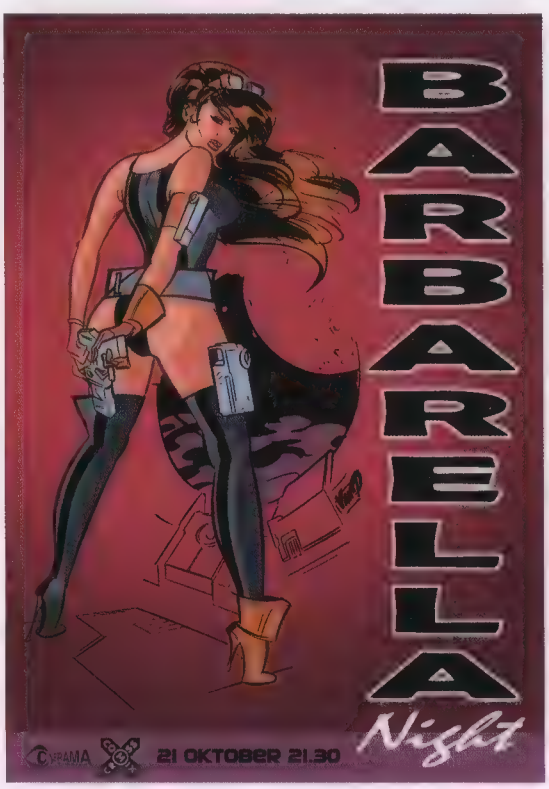

Boven: De *Barbarella*-filmposters werden verloot onder de aanwezigen bij de vertoning van deze beroemde film. Hier een blije winnares met een poster van Martin Lodewijk.

Links: Speciale filmposters als eerbetoon aan de cultfilm *Barbarella* van respectievelijk Romano Molenaar en Hans van Oudenaarden.

Boven: De Rotterdamse illustrator Anne Roos Kleiss (Roozeboos) bemande een apparaat dat speciale tekeningen maakte over dierbare herinneringen waarvan geen beeld bestaat.

Middenboven: Een optreden van Jan Terlouw Junior & The Nightclub gecombineerd met nachtclubtekeningen van Jeroen Schouten.

Geheel boven: Gelukkig werd er ook nog ouderwets gesigneerd. Hier met tekenaar en medeorganisator Robert van der Kroft.

Geheel rechtsboven: Beeldend kunstenaar Brian Elstak en rapper Rfx (Reinier Fosch) spraken met gespreksleider Maarten van Hinte over de met de hand geanimeerde videoclip van Elstak voor het nummer *Simmer Down* van Rfx.

Rechtsboven: Tijdens Cross Comix verfraaiden leerlingen van de afdeling Comic Design van Artez in Zwolle in het centrum van Rotterdam allerlei stukken schutting met striptekeningen en tags.

Graaf (Chris Ware). De tekeningen die gedurende de dag in veelvoud door een Risoprinter werden afgedrukt, konden door de bezoekers in een mapje worden verzameld.

In verband met thema 'De grote oversteek' had Cross Comix een posterwedstrijd uitgeschreven waar zestig studenten van verschillende kunstacademies werk voor instuurden. Uit een shortlist van tien geselecteerde posters werd uiteindelijk de tekening van Damian van Soest, student aan de Willem de Kooning Academie door de jury tot beste verkozen.

Veel enthousiasme was er voor de tijdmachine, ontworpen door de Rotterdamse illustrator Anne Roos Kleiss (Roozeboos). Het apparaat, bemand door Roozeboos zelf, reageert op een ingesproken tekst van iemand die vertelt over een dierbare herinnering waarvan geen beeld bestaat. Na enkele minuten verwerkingstijd produceert de machine een elegant tekeningetje voor degene die de herinnering heeft verteld.

Shadowlogie

In een ander deel van de hal konden bezoekers actief kennismaken met de 'shadowlogie' van tekenaar/filmmaker Vincent Bal die voordeed hoe je door het op verschillende manieren belichten van een alledaags voorwerp met interessante vormen kan worden geïnspireerd tot het maken van de meest uiteenlopende tekeningen.

De cross-over strip/literatuur werd onder meer vertegenwoordigd door de dichteres Anne Vegter die haar donkere gedicht *Ondertussen in Nederland (III)* voorlas waarbij een sinistere animatiefilm van Aart Taminiau werd vertoond. (Via *https://www.youtube.com/watch?v=5S3bQfLX240* nog terug te zien.) Hanco Kolk reageerde tekenend op een persoonlijk verhaal van meesterverteller Sahand Sahebdivani en schrijver/essayist Arjen Veelen las een reisverhaal naar Amerika voor, waarbij illustraties werden geprojecteerd van Reinout Dijkstra, Kalle Wolters en Nastia Cistakova, illustratoren verbonden aan de website *Hard//Hoofd*.

De politiek kwam aan bod tijdens een gesprek met de Vlaamse striptekenaar Jeroen Janssen naar aanleiding van zijn verblijf in Ruanda rond de genocide in 1994. Dit drama en de nasleep ervan verwerkte hij in de 320 pagina's tellende journalistieke stripdocumentaire *Abadaringi*.

Conservator Ronald Bos en beeldend kunstenaar Theo de Feyter vertelden over *Cartooning Syria*, een rondreizende tentoonstelling van 35 tekenaars over de onmenselijke situatie in Syrië, samen met tekenaar Firas Aboud die Syrië ontvluchtte en in Nederland terecht kwam. Onder het motto 'De getekende democratie' reageerden Comic House-cartoonisten Maaike Hartjes en Peter Koch samen met de tekenaars Abe Borst en Vick Henriquez al tekenend op een discussie van jonge Rotterdamse politici over jeugd, armoede, opleiding en kansen op de arbeidsmarkt.

Dat muziek en strip goed samengaan bleek

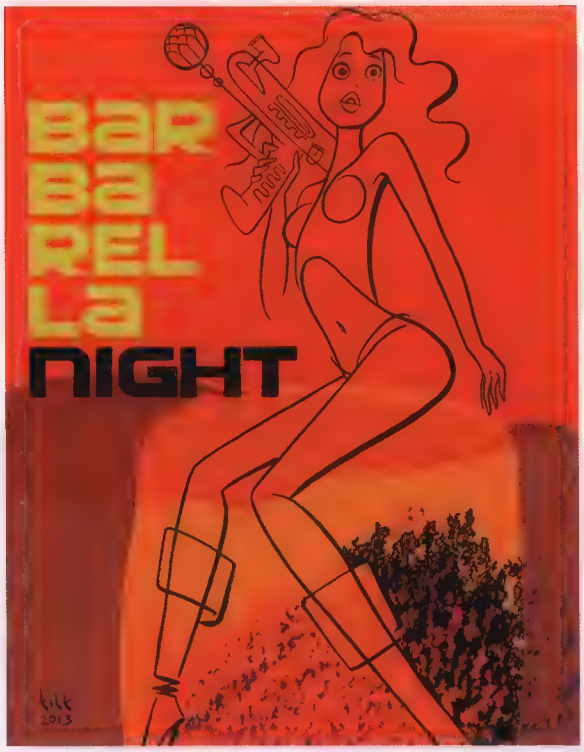

Boven en ernaast: Speciale filmposters als eerbetoon aan de cultfilm *Barbarella* van respectievelijk Hanco Kolk en Peter de Wit.

in de kleine zaal waar een sfeervol optreden van Jan Terlouw Junior & The Nightclub werd geïllustreerd met de projectie van zwoele nachtclubtekeningen van striptekenaar Jeroen Schouten. Bij het optreden van Fresku werden fragmenten en een storyboard getoond van een nieuwe videoclip die Bamiboy (Thomas Rietbergen) maakt voor een nieuwe track van de hiphopper. Beeldend kunstenaar Brian Elstak gaf toelichting bij zijn met de hand geanimeerde videoclip die hij maakte bij het nummer *Simmer Down* van rapper Rfx (Reinier Fosch).

Met de zoektocht van Cross Comix naar de relaties tussen het beeld(verhaal) en 'de rest van de wereld' heeft het festival zich al na twee jaar stevig in Rotterdam gevestigd, zo blijkt uit de enthousiaste reacties van het publiek op 'het buitengebeuren' en het toenemende aantal betalende bezoekers van het hoofdprogramma in de Rotterdamse Schouwburg, dat van 300 bezoekers verleden jaar groeide naar 450 dit jaar. Organisator Robert van der Kroft, die voor de editie van volgend jaar al in gesprek is met de Kunsthal, Het Natuurhistorisch Museum en Museum Rotterdam, is dan ook tevreden: 'Volgend jaar is het op 24 november, en dan ook in alle zalen van de schouwburg. Noteer maar vast in je agenda'.

dik.rondeltap@stripschrift.nl

Meer info: *www.crosscomix.nl*

Parade

Bij de *Parade 2017* in Rotterdam was er met Charlotte Dumortier één Belgische deelnemer. Er zijn eerder Parade-edities geweest waarbij Nederlandse én Vlaamse tekenaars live optraden waarbij met een Risoprinter (ook wel risograph genoemd) terplekke hun tekeningen werden afgedrukt om een magazine mee samen te stellen. Die edities vonden plaats op de Comic Salon in Erlangen en de Frankfurther Buchmesse in 2016. Volgens coördinator Gert Jan Pos heeft deze 'tekenparade' inmiddels ook Parijs aangedaan en staat in 2018 een bezoek aan Leipzig op het programma.

Meer info: *www.dutchflemishparade.com*

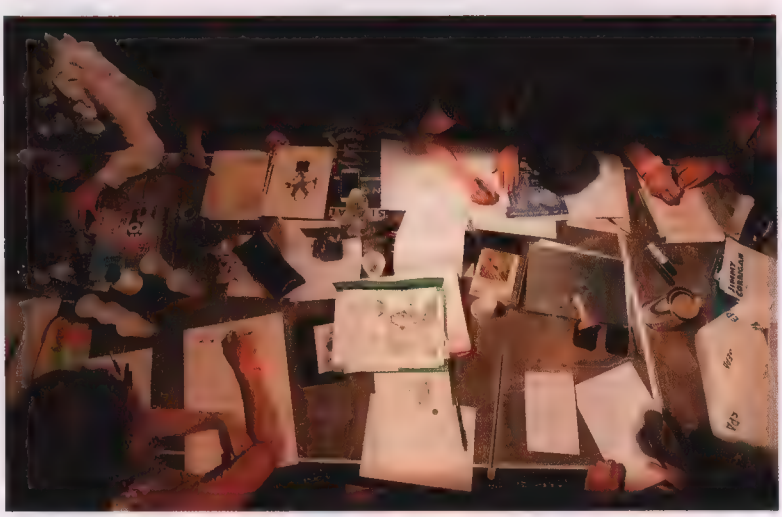

Boven: Striptekenaars tijdens *Parade 2017* aan het werk om een omslag te maken.

Uit het archief van...

Cross Comix - Parade 2017

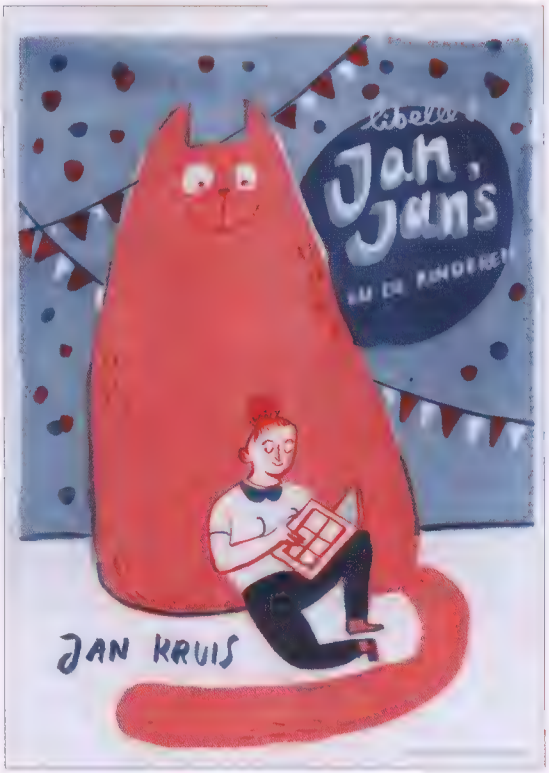

Anne Staal

Gwen Stok

Dace Sietina

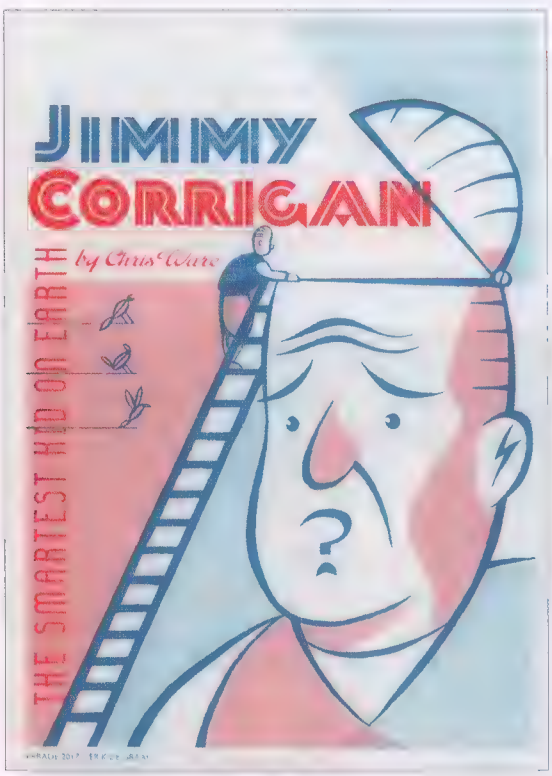

Erik de Graaf

Charlotte Dumortier

Hanco Kolk

Robert van der Kroft

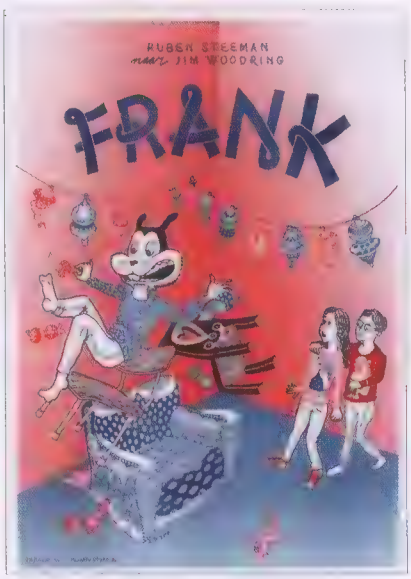

Ruben Steeman

Wasco

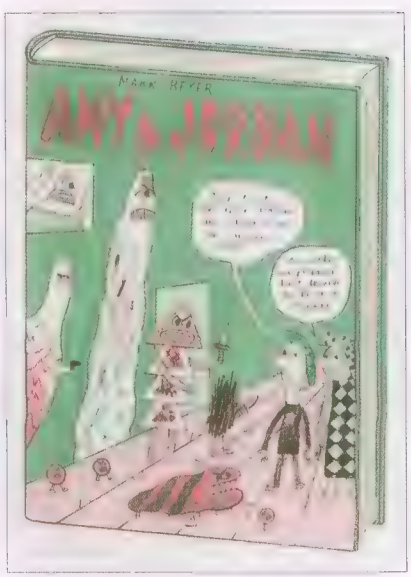

Jeroen Funke

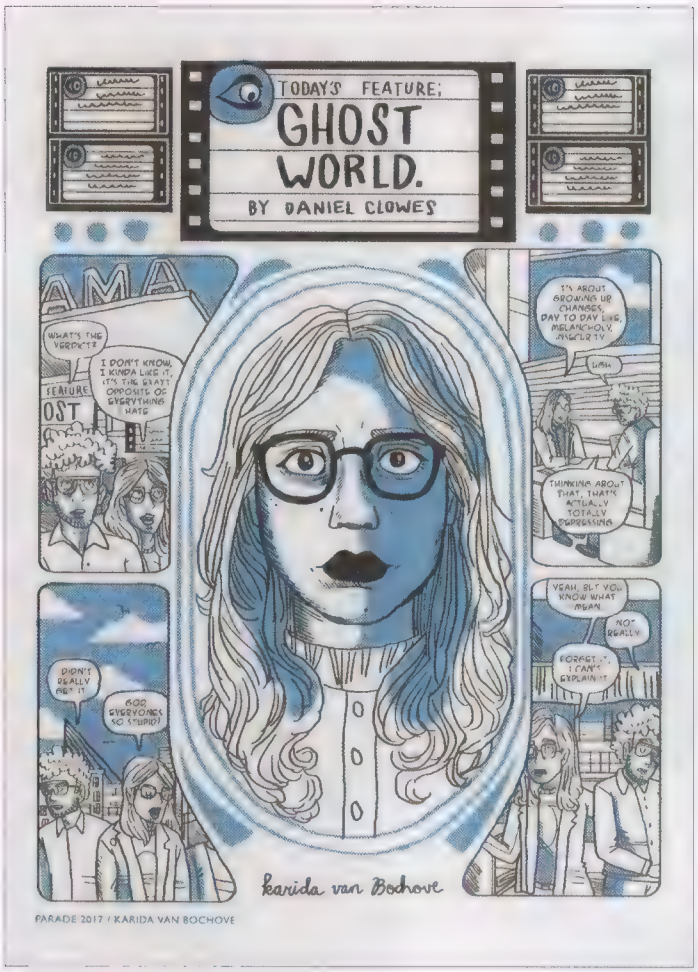

Karida van Bochove

Lae Schäfer

Robert van Raffe

Maaike Hartjes

Leendert Jacob van Duijvenbode

ADVERTENTIE

Hoera! Het is er weer tijd voor!

Het afzien van 2017
112 pagina's
ISBN 9789492409287

€ 9,95

Scheurkalender 2016
370 pagina's
ISBN 9789492409256

€ 14,95

www.catullus.nl Twitter: @fokkesukke

ADVERTENTIE

AKIM.nl

Waarom bestellen bij akim.nl ?

- Snelle service
- Uit voorraad leverbaar
- Snel en gemakkelijk betalen
- Niet goed geld terug

Vragen? mail naar info@akim.nl

AKIM

Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

ADVERTENTIE

Ahoy!

SLECHTS €9,95 per deel

Elk kwartaal een nieuwe titel!

Het twaalfde deel is nu te koop!

Ook verkrijgbaar als e-book via de app van Bliyoo voor €8,99 per deel.

www.stripstift.nl

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

Peter van Dongen verstript boek Adriaan van Dis

Jan Booister

Druk, druk, druk. Doortekenen in het weekeinde. Weinig tijd voor het gezinsleven. Dit moet af, dat moet af. Het leven van Peter van Dongen (Amsterdam, 1966) kent al maanden een tekort aan uren in de dag en dagen in de week.
Maar iets minder stress gloort. Zijn *Familieziek* is verschenen, een boek van Adriaan van Dis dat hij heeft omgebouwd naar een stripverhaal. En dat heeft hij prachtig gedaan. Klare lijn. Met veel eigen inbreng. Maar je proeft wel overal Van Dis. Het heet dan ook dat het een verhaal is 'naar de roman van Adriaan van Dis'.
Maar hoe kom je met Adriaan van Dis over zo'n onderwerp in aanraking?

Boven: Peter van Dongen: 'Integraal? Dan zou ik een half leven moeten tekenen.'
Foto: Ingrid Vilders.

Ik dacht: Adriaan van Dis had *Rampokan 1: Java* en *Rampokan 2: Celebes* gezien en dacht: Peter van Dongen moet maar eens een boek van mij naar een strip ombouwen. Maar zo is het vast niet gegaan?
Peter van Dongen: Wel. Zo is het wel gegaan. Jazeker, Hoe weet jij dat?

Ik verzin het maar.
Nee, maar zo is het gebeurd. Hij liet zijn uitgever bellen. Dat was tien jaar geleden. Hij vroeg het me toen ik veertig was. Tien jaar later was het klaar. Ik ben in oktober 51 geworden. En was het dus net af. Ik denk dat Van Dis en zijn uitgever wilden inspringen op de verschijning van literaire romans

in stripvorm, vooral van Dick Matena. Met onder meer zijn *De avonden* en *Kort Amerikaans*. Op die manier wilden ze ook een nieuw publiek aanboren, denk ik. Door met een strip van zijn boek te komen.
De vraag was of ik een integrale versie wilde maken, à la Matena met Gerard Reve. Ik heb een half jaar nagedacht of ik het zou doen. Toen zei ik dat ik het niet ging doen. Ik ben al niet de allersnelste en zo'n aanpak zou me dan helemaal een half leven gaan kosten. Elke letter en komma... Pfff.
Bovendien vind ik het ook niet inspirerend genoeg. Want dan moet je exact doen wat er al staat. Met een bewerking zoals het nu is geworden, heb je als tekenaar, of als filmer, gewoon de ruimte om iets toe te voegen. Je moet dan keuzes maken. Dat maakt het leuker en boeiender.

Dus geen klakkeloze navolging...
Nee, ik ben ook niet zo'n tekenaar die klakkeloos alles overneemt. Natuurlijk gebruikte ik ook wel delen tekst van hem, maar dat is dan meer bij dialogen.
Familieziek, ik had het al gelezen, is een verhaal uit 2002 en het is opgedeeld in korte verhalen. Van Dis noemt het taferelen. Ik gewoon hoofdstukken. Ik heb van die verhalen elementen overgenomen en die tot korte verhalen omgebouwd. In een nieuwe setting, die ik zelf verzonnen heb. Natuurlijk met delen van zijn verhaal.
Ik was al zelf bezig met een verhaal over repatriantengezinnen met *Morotai* als werktitel. Voor mezelf. Dus voordat Van Dis kwam. Dat volgde op *Rampokan*, met weer het personage Chris Jonker erin. Dat zou gaan over de terugkeer naar Nederland.
Maar toen werd mijn zoon geboren en stond mijn hoofd naar heel andere dingen. De komst van Van Dis was voor mij een uitkomst. Ik kon toch iets doen met dat thema van een repatriantengezin. Weliswaar niet met een eigen verhaal, maar er waren veel raakvlakken: een moeder, een halfbroertje, opgroeien met Indische halfzussen. Mijn moeder kwam ook naar Nederland met twee zussen.
Alle fotoboeken van mijn moeder lagen dan ook continu naast me tijdens het tekenen van *Familieziek*. Ik heb ook foto's gebruikt van Van Dis. Ik gebruik niet letterlijk de verhalen van mijn familie, maar het had gekund. Dat gaat ook over een weduwe met dochters in een evacuatiekamp.

Maar Van Dis wil toch iets te vertellen hebben?
Ja, uiteraard. Hij bood aan het synopsis te schrijven, maar dat hoefde van mij niet. Ik zoek zelf wel uit hoe ik het wil. En natuurlijk hebben we elkaar een aantal keren ontmoet om het verhaal en de loop ervan te bespreken.

Maar er tien jaar over doen?
Ik heb het toch wel onderschat. Ik dacht: appeltje-eitje. Want het verhaal was er al. Maar zo gemakkelijk was het helemaal niet.
Je moet ook rekening houden met de lezer(es) van Van Dis. Die wil herkenning, want die heeft dat boek gelezen. Dus de eerste versie was mooi, maar Van Dis vond het te ver van het origineel afstaan. Die eerste versie heb ik dan ook voor de helft opnieuw gedaan. Dat is vervelend voor mij, maar hij is ook een inspirator. Hij kan je goed motiveren. Als je een hele periode achter elkaar hebt getekend, staat je hoofd anders. Maar dan kom je bij elkaar, je vertelt verhalen over en weer. En dan had ik weer zin en dan ging ik weer aan de slag.

Kan je dan zeggen dat jullie het samen hebben geschreven?
Nee, dat niet. Hij is meer de editor geweest. En heeft na afloop wel alle dialogen herschreven. Zeg maar dat Van Dis zeventig procent intact heeft gelaten en dertig procent heeft herschreven.
Het scenario is van mij. Daar ben ik de schrijver van. Dus ik heb het beeld ingedeeld en de volgorde, de setting bepaald. Zo heb ik delen naar voren gehaald. Met flashbacks en zo. Dat komt uit mijn koker.

Onder: Ongekleurde versie van de openingspagina van de proloog van *Familieziek*.

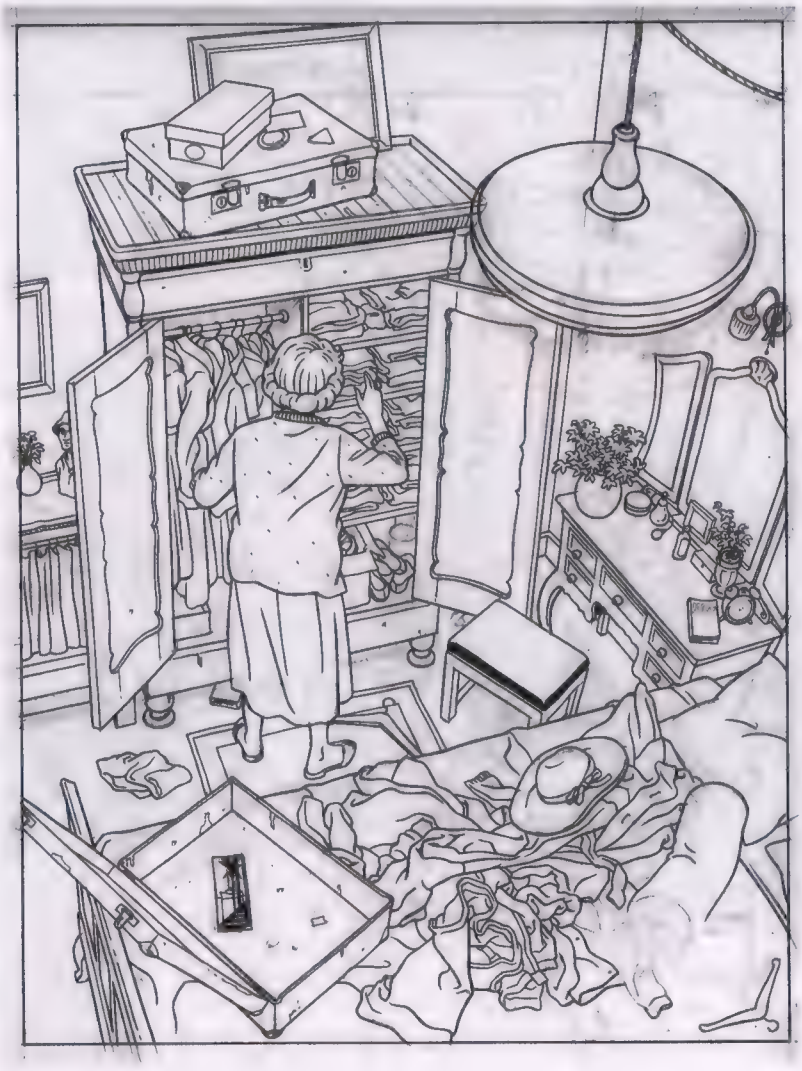

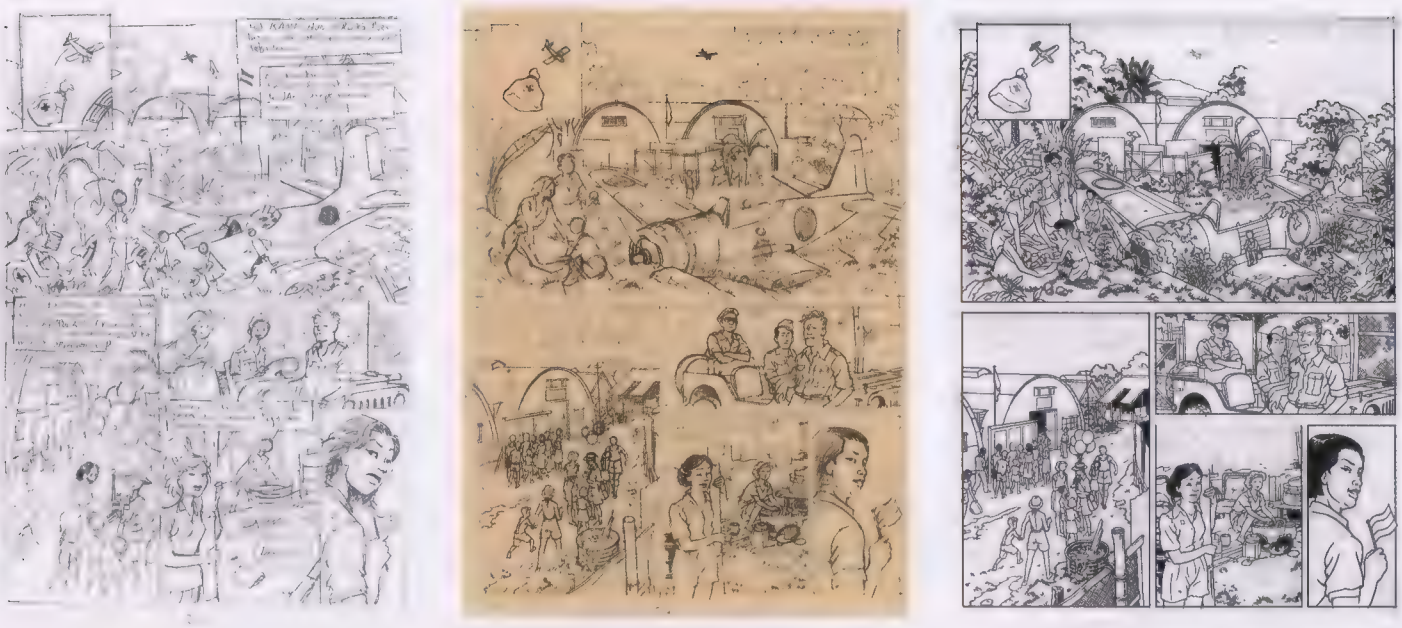
..HET KAMP : HUN OORLOG! VERSLAGEN, VEL OVER BEEN, MAAR NIET GEBROKEN..
...EEN KWESTIE VAN KUNNEN BUIGEN, EN NIET ALLEEN VOOR DE JAP - SCHEPT MENEER JAVA GULZIG OP...
HMM, TAST TOE! DE JONGEN KAN ER GEEN GENOEG VAN KRIJGEN : DE CAPITULATIE (MOEILIJK WOORD), DE OPSTANDEN TOT IN HET OPVANGKAMP...
...WAAR IEDEREEN VERLANGDE NAAR DE NIEUWE TIJD DIE KOMEN ZOU...
BALLON!

Boven: Een pagina uit *Familieziek* in vier stadia.

Illustrated Classics

Zo'n herindeling maakt het spannender?
Ja, als je een bewerking maakt, moet je schrappen. Ik had dat nooit eerder gedaan, dergelijke keuzes maken. Maar daarbij kom je ook weer op ideeën.

Maar je hebt beelden in je hoofd?
Ik was al met mijn eigen boek bezig. Daarin kwamen bepaalde passages en duinen en bunkers voor. Dat heb ik in *Familieziek* verwerkt. Die bunkers komen niet voor in *Familieziek*. Ik was vrij om dat te doen, zolang ik maar bij de lijn van het verhaal bleef.

Hoe vrij heeft hij je uiteindelijk gelaten?
Heel vrij. Maar er zijn delen waar ik toch heel trouw aan Van Dis ben gebleven.

Heeft Van Dis nooit gezegd een beetje op te schieten?
Het was de bedoeling dat het voor zijn 65e verjaardag af zou zijn. Dat zou publicitair leuk zijn. Maar ik moest hem vertellen dat ik dat niet zou gaan redden. Ik had dat idee al lang losgelaten omdat het tegenviel qua hoeveelheid werk. Die teleurstelling hebben we weggegeten in een Indonesisch restaurant. Hij zei: 'Nou ja, over vijf jaar word ik 70'. Dat is hij nu.

Is hij een leuke man?
Ja, natuurlijk. Hij houdt ook van strips. Hij las als kind *Illustrated Classics*. Van die klassieke literatuur. Hij kwam later op de HBS namen tegen van schrijvers die hij al uit de strips kende. Hij las ook *Blake en Mortimer*.

In beelden denken

Valt er wat van je af nu?
Nou ja, ik heb lang geen dag vrij gehad. Zeker de laatste tijd deed ik alle twee tegelijk, *Familieziek* en *Blake en Mortimer*. En dan ook nog correcties en zo. Nou, dat zijn wel uren.

Maar: tien jaar?
Ik werkte eraan tussen de bedrijven door.

En wat deed je daarnaast?
Ik ben dus met *Blake en Mortimer* begonnen. Heb ook nog *Drie dagen in Rio*, een commerciële strip, gemaakt. Voor het Scheepvaartmuseum heb ik een olieverfschilderij gemaakt, en die techniek moest ik nog leren. Daar heb ik ook een jaar over gedaan. En nog wat boekomslagen.

Wie kleurde *Familieziek* in?
Marloes Dekkers uit Rotterdam. Ik heb wel een paar pagina's ingekleurd voor haar. Als referentie. Bij voorbeeld bij de flashbacks. Dan ben je geneigd sepia-tinten te gebruiken, maar ik vond het beter dat in groen te doen. Daar moet je wel voor overleggen. Maar ik ben heel blij met hoe het is geworden.

Zelf wel in Indonesie geweest, neem ik aan?
Ja, afgelopen augustus nog. Vanaf 2013 ben ik er elk jaar twee keer geweest. Onder meer voor de Indonesische vertaling van *Rampokan*. Er zijn nu vertalingen uitgekomen in Frankrijk, Duitsland en Indonesië, waar ook een Engelse editie is gemaakt voor de Aziatische markt. En na de publicatie van *Blake en Mortimer* komt het ook in kleur op de Franstalige markt in de *Aire libre*-reeks, het zusje van onze collectie *Vrije vlucht*, waarbinnen de Nederlandse versie zal verschijnen. Heel leuk!

En nu het boek *De tolk van Java* van Alfred Birney als strip?
Nee. Het is een geweldig boek. Maar daar heb ik geen behoefte aan. Ik ben wel betrokken bij een eventuele filmbewerking van dat boek. Als de producent met ons verder wil, en dat is de vraag, willen ze mij erbij omdat ik in beelden denk. Het is vrij logisch dat ik me dan bezig hou met het storyboard.
En ik maak het Indonesische omslag voor *De tolk van Java*.

jan.booister@stripschrift.nl

Van Dongen tekent Blake en Mortimer

Peter van Dongen tekent de komende twee albums van *Blake en Mortimer*. Samen met tekenaar Teun Berserik en op scenario van Yves Sente. Ze komen in oktober 2018 en juni 2019 uit.
Die twee boeken vormen samen één verhaal. Daarmee is Van Dongen de volgende Nederlander die bekende buitenlands stripfiguren tot getekend leven wekt. Eerder leverde Hanco Kolk een album af met Robbedoes en Kwabbernoot en maakte Romano Molenaar verhalen met Amerikaanse striphelden, om enkele stripmakers te noemen.
Peter van Dongen wil niet veel vertellen over zijn werk aan *Blake en Mortimer*. Dat is voor de uitgever, laat hij weten. Bekend is wel dat hij zichzelf heeft aangeboden als tekenaar. Samen met Teun Berserik. Ze stuurden een mailtje, mochten twee proefpagina's maken, waarna de deal snel rond was. Waarschijnlijk gaat het om een oplage van zo'n 400.000 exemplaren, in meerdere talen te verschijnen.
Ook Theo van den Boogaard heeft geprobeerd *Blake en Mortimer* te mogen tekenen. Zijn versie werd afgekeurd. Het leek te veel op *Sjef van Oekel*. De proefpagina stond later wel in *Eppo*.

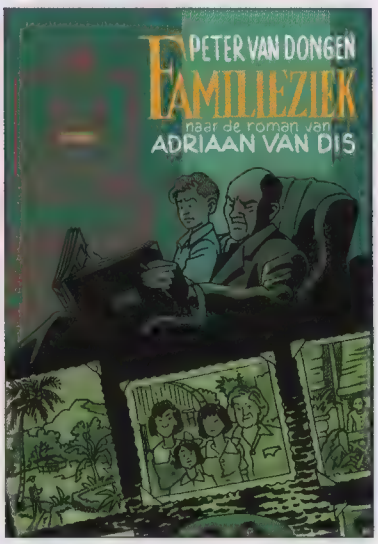

Rechts en boven: Ontwerp en definitieve versie van het omslag.

Links: Peter van Dongen en Adriaan van Dis tijdens de opening van hun expo in het Belgisch Stripmuseum op 21 november.

Foto: Daniel Fouss.

MARQ DENKT

aan gestolen goed

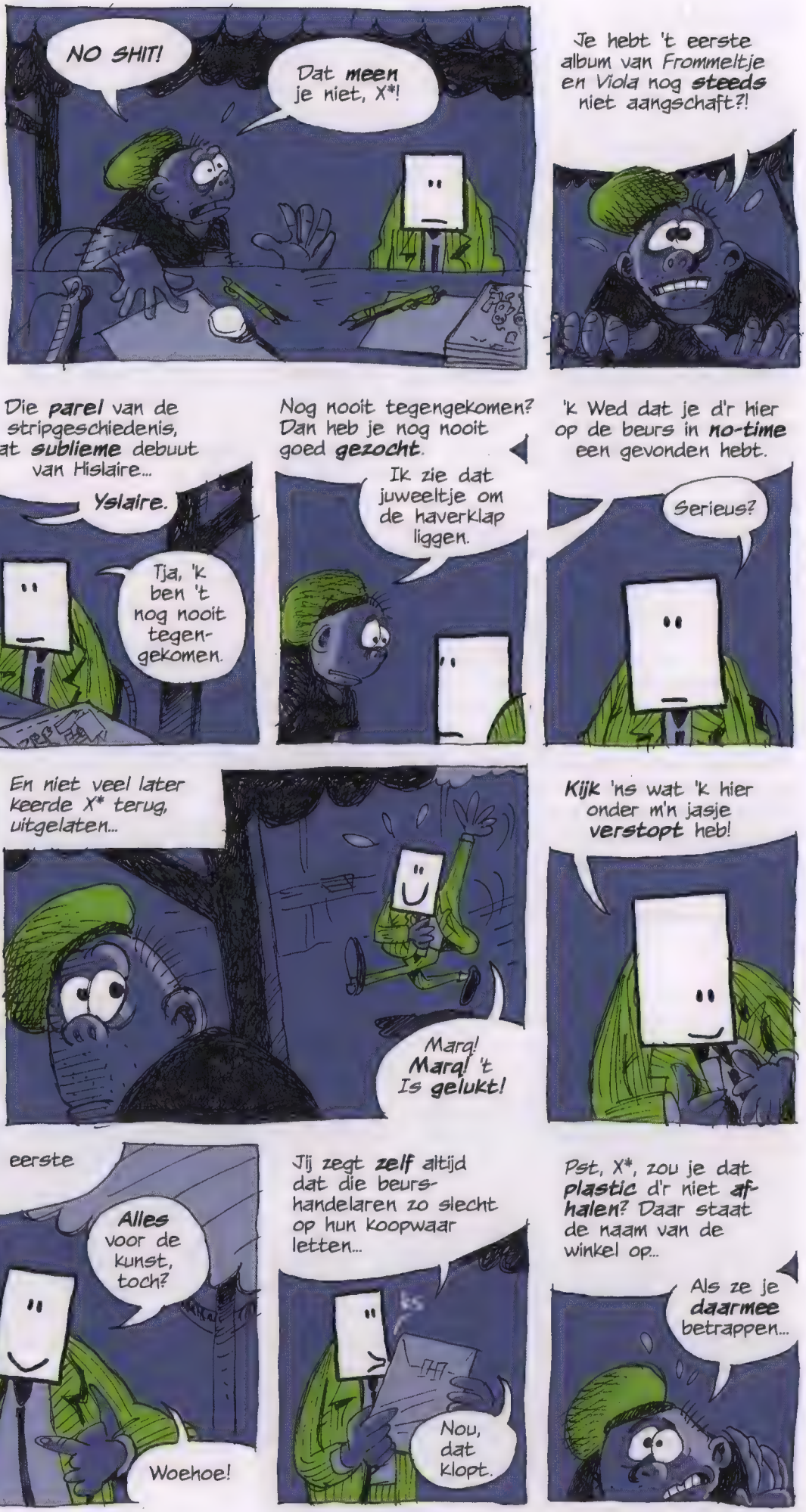
NO SHIT!
Dat **meen** je niet, X*!
Je hebt 't eerste album van *Frommeltje en Viola* nog **steeds** niet aangschaft?!
Die **parel** van de stripgeschiedenis, dat **sublieme** debuut van Hislaire...
Yslaire.
Tja, 'k ben 't nog nooit tegen-gekomen.
Nog nooit tegengekomen? Dan heb je nog nooit goed **gezocht**.
Ik zie dat juweeltje om de haverklap liggen.
'k Wed dat je d'r hier op de beurs in **no-time** een gevonden hebt.
Serieus?
'k Ga **meteen** op zoek, Marq!
Woehoe!
En niet veel later keerde X* terug, uitgelaten...
Marq! **Marq!** 't Is **gelukt!**
Kijk 'ns wat 'k hier onder m'n jasje **verstopt** heb!
Ze hadden alleen maar 'n eerste druk. **On-be-taal-baar!**
Dus daarom eh... heb 'k 'm maar eh... **gejat**.
Dus.
Alles voor de kunst, toch?
Woehoe!
Jij zegt **zelf** altijd dat die beurs-handelaren zo slecht op hun koopwaar letten...
Nou, dat klopt.
Pst, X*, zou je dat **plastic** d'r niet **af-halen**? Daar staat de naam van de winkel op...
Als ze je **daarmee** betrappen...

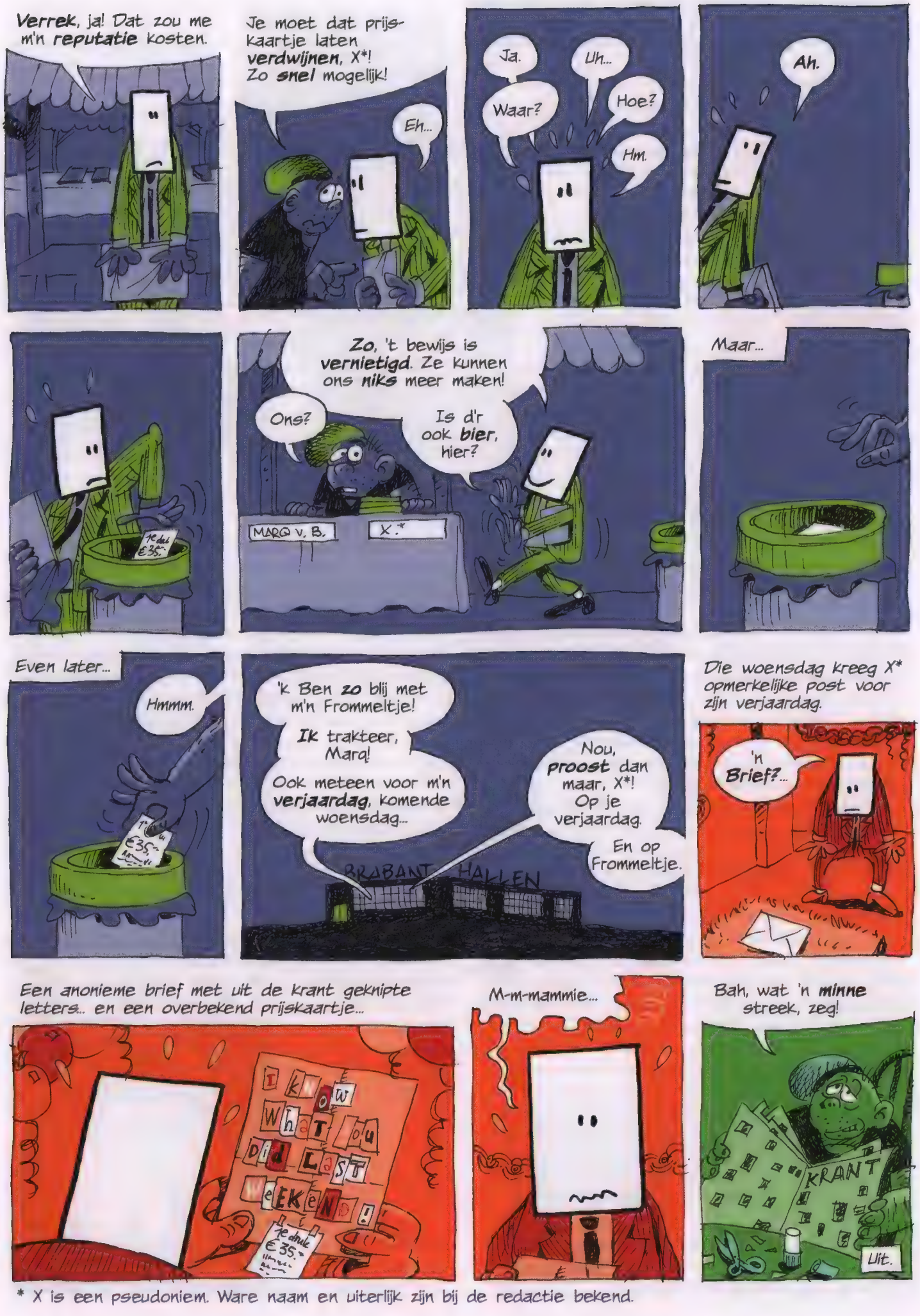

* X is een pseudoniem. Ware naam en uiterlijk zijn bij de redactie bekend.

De boventoon

Door het grote aanbod nieuwe strips moeten we soms worstelen met de ruimte op de boventoon-pagina's. Daarom plaatsen we op onze website www.stripschrift.nl sommige recensies direct online.

Wills kracht

Ritstier
SubQ 2017
ISBN 978-90-214-0892-7
Prijs € 19,99
168 pagina's
Kleur (sk)

!!!!

Een opmerkelijk grafisch monument

In navolging van stripmaker Kees Sparreboom heeft ook **Willem Ritstier**, winnaar van de Stripschapprijs 2017, een stripverhaal afgeleverd over zijn overleden partner. Maar daarmee houden alle gelijkenissen op.

Hetzelfde verdriet, maar totaal verschillende benaderingen om dat in een beeldverhaal vorm te geven. Pakte Sparrenboom naar de aanpak en stijl die hij altijd gebruikte, Willem Ritstier zet verdergaande stappen. Hij koos voor de vorm van de grafische roman en gaf zijn personages geen ogen, neus en mond. Lege gezichten dus. Emotieloos.

Dat maakt het een opmerkelijk boek. Het tonen van emoties in gezichten is toch het eerste waar je naar grijpt als je wil weergeven wat er in het hoofd van je stripfiguren afspeelt? Willem Ritstier deed dat niet in *Wills kracht*. En ja, dat is wennen.

Wennen is het ook dat hij met dialoogvensters werkt waarin steeds slechts maar één zin staat. Dat zal Ritstier ook bewust hebben gedaan, maar het leest wat monotoon. Voordeel is dat zo alle goedkope emoties weggedrukt worden en het kale verhaal wordt verteld. Dat is al verdrietig genoeg. Het is af en toe slikken van het leed dat Willem en zijn kinderen is overkomen.

Dus al lijkt het dat met die emotieloze gezichten de vorm belangrijker wordt gemaakt dan het verhaal, Ritstier lijkt wel zijn doel te bereiken. Hij heeft er dan ook zeven jaar aan gewerkt en heeft er zeven jaar over kunnen nadenken.

Wills kracht is zo een monument(je) voor zijn vrouw. Zoals ook de site *willkrachtboek.nl* dat is. JB

Stijlvol getekend avontuur

Harry Dickson 12: De rode kamer

Dit avontuur van speurder Harry Dickson vangt aan op Cuba in de jaren 1930. De rode kamer, een onopvallend bijgebouw van de nachtclub Tropicana, is afgehuurd door een hooggeplaatst persoon die eens lekker, maar vooral, anoniem verwend wil worden. Dat lukt niet helemaal want zowel een fotografenduo als een huurmoordenaar hebben hem in de smiezen. De scherpschutter mist hem op een haar na, maar dat geldt niet voor de overige aanwezigen. Slechts één van de meisjes die de anonymus aan het entertainen waren kan aan de kogelregen ontkomen. Deze jonge Cubaanse probeert het vege lijf te redden door in zee te springen en naar een jacht te zwemmen. Als de Engelse schipper haar uit het water hijst wordt hij doodgeschoten. En zo komt Dickson in beeld. *De rode kamer* is een stijlvol getekend avontuur waarin scenarist **Christian Vanderhaeghe** veel laat gebeuren, van gevechten met krokodillen tot een aanslag op president Roosevelt toe. Uit alles blijkt dat tekenaar **Renaud** zich goed heeft gedocumenteerd, met name het autopark en de gebouwen zijn mooi in beeld gebracht, evenals J. Edgar Hoover. En de inkleuring van **Studio Leonardo** mag er ook wezen. BP

Renaud & Vanderhaeghe
Art & BD 2017
ISBN 978-90-8035-698-6
Prijs € 13,50
48 pagina's
Kleur (hk)

!!!!

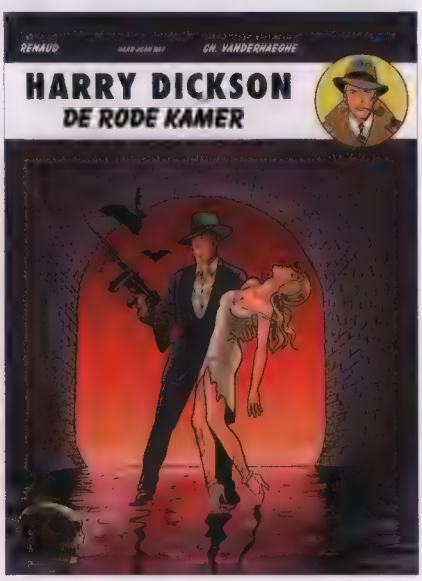

Eloise

Ineke
Sherpa 2017
ISBN 978-90-8988-122-9
Prijs € 16,95
112 pagina's
Zwart/wit (sk)

!!!!

Eloise verkent haar nieuwe wereld

Voor een kind dat verhuist verandert alles. Eloise, een tiener, moet haar plaats opnieuw bepalen: uitdokteren wie wel en wie niet te vertrouwen is en wie goed gezelschap vormen. In zijn eerste stripboek, *The White People* uit 2015, schetste de Haagse tekenaar **Ibrahim R. Ineke** (1976) mysterieuze werelden: het was zijn verstripte versie van een oud Welsh fantasyverhaal. Het ging over de vloeiende grenzen tussen goed en kwaad. Zijn nieuwe boek, *Eloise*, gaat over jongeren, hun (droom)wereld en overwinning van (aangeprate) angsten. Ineke tekent in zwart/wit. Zijn zwart is intens zwart, zijn wit hagelwit. Schaduwen krijgt hij door te krassen en ruimte voor wit te laten. De sfeer in de tekeningen is duister, maar niet hopeloos. Iets kan helemaal fout uitpakken, of tot verrassende, aangename ontdekkingen leiden. Veel hangt af van de eigen blik. In *Eloise* verkent een meisje op de fiets haar nieuwe omgeving. Bij een oude watertoren treft ze een jongen. Hij kijkt op uit zijn boek, herkent haar en zegt: 'You're the new kid'. Eloise noemt haar naam. Hij niet. Bewust niet. Ouders geven kinderen alleen namen om ze te kunnen controleren, volgens de boekenjongen. Hij is een sleutelkind dat woont in een afgelegen huis vol lege pizzadozen. Achter zijn huis woekert een wilde tuin. Daar mag hij van zijn ouders niet komen omdat daar de 'Green Man' huist. Ook zo'n door volwassenen gebruikte manier om kinderen in het gareel te houden, zegt de jongen. De tieners vinden in de verboden tuin een oude rioolbuis met tekeningen en teksten. Dat blijkt het onderkomen van een zwerver. Eloise is niet bang uitgevallen. 's Avonds klimt ze uit het raam om de donkere tuin verder te onderzoeken. Ze ontmoet de zwerver en laat zich rondleiden in diens wereld vol magie en rituelen. Na die ontmoeting en inwijding voelt Eloise zich thuis in haar nieuwe omgeving. Scootertypes, die willen dat 'the new kid' oprot, krijgen te horen: 'My name's Eloise and I can't. I was born here.' *Eloise* blijkt een prachtig coming of age-verhaal over een kind met fantasie en vertrouwen. EvdH

Verhaal dwingt ontzag af

In 2014 verscheen in het Deens *Desertør* van Halfdan Pisket. Hij staat inmiddels te boek als groot Deens striptalent, reden temeer voor de nieuwe uitgeverij SubQ om de eerste twee delen van zijn trilogie, *Deserteur* en *Kakkerlak*, in een Nederlandstalige editie uit te brengen. Het resultaat in harde zwart/wit contrasten, soepel vertaald door Kor de Vries, dwingt ontzag af. De auteur voert de lezer terug naar de jeugd van zijn vader James, die opgroeide in Turkije. Diens Armeense moeder en Turkse vader brachten hem groot in het grensgebied tussen beide naties.

Wanneer dit alles zich voltrok, blijft vooral in het eerste deel enigszins gissen. Pisket geeft zijn lezer wat dat betreft weinig houvast. Zelfs een enkel jaartal, behulpzaam om verder grip te krijgen op de vroege 20e-eeuwse context waarin de persoonlijke gebeurtenissen zich voltrokken, wordt niet genoemd. De intentie om geschiedenis te schrijven heeft de auteur dan ook laten varen. Zoals hij zelf aangaf in het Scandinavische on-line tijdschrift *Opaque* werkte een strikt biografische aanpak van zijn vaders verhaal niet: *'He kind of needed to be freed from the reality he moved within in order for me to really describe it.'*

Dat vraagt om een zeker doorzettingsvermogen bij het lezen maar die moeite wordt beloond in een persoonlijk en lokaal verhaal. De angst voor de aanwezige Turkse soldaten, getoond en aangeduid als gezichtslozen, werkt beklemmend. In alle grimmigheid wordt duidelijk dat ook de hoofdpersoon er niet aan ontkomt om opgenomen te worden in het leger, hetzelfde leger dat onder meer verantwoordelijk was voor de dood van zijn vriend en zijn broer. De enige optie om zijn eigen identiteit te beschermen en terug te winnen is desertie. De angst en onzekerheid die daarmee gepaard gaan worden indringend overgebracht in een expressieve tekenstijl met veel oog voor symboliek.

De Armeense genocide, waarin de spanningen tussen Turken en Armeniërs scherper dan ooit tot uiting kwamen, speelt bij dit alles een onmiskenbare rol op de achtergrond. De concrete gebeurtenissen worden slechts zijdelings benoemd maar dat plaatst de tastbare spanningen in perspectief. Dat Piskets vader zelf behoort tot het kamp van de genocide-ontkenners, zoals zijn zoon aangaf in *Opaque*, is daarbij een opmerkelijk gegeven.

Pas in *Kakkerlak*, het tweede deel, wordt duidelijk dat de gebeurtenissen zich ditmaal in de jaren 1970 afspelen. Op de vlucht voor zijn vaderland en zijn verleden eindigt hij als gastarbeider in het Deense Helsingør en vervolgens in Kopenhagen. Zonder de juiste papieren belandt hij in de criminaliteit en de demonen die hij daarmee over zich afroept – en zijn gezinsleven onder te grote druk plaatsen – doen hem besluiten nu zelf een gezichtsloos bestaan te leiden. Die keuze, geboren uit wanhoop, maakt alvast nieuwsgierig naar het slotdeel. KR

James Pisket 1: Deserteur
James Pisket 2: Kakkerlak

!!!!

Pisket
SubQ 2016/2017
ISBN 978-90-214-0327-4 (deel 1)
ISBN 978-90-214-0419-6 (deel 2)
Prijs € 17,50
104/136 pagina's
Zwart/wit (sk)

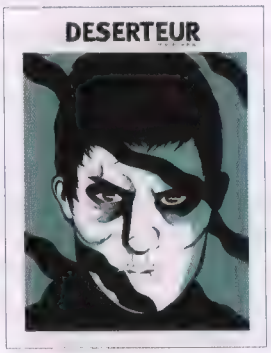

Een interessante mislukking

Voor de één het ware paradijs, de ander moet er niet aan denken: het eeuwige leven. In het ambitieuze beeldverhaal van **Marco Klein Nijenhuis** – *De perfecte mens* – is hoofdpersoon Eduard Vogel ermee behept. 'Overactieve stamcellen' zijn er de oorzaak van dat Eduard, op 6 juli 1856 geboren, lichamelijk niet veroudert. Maar geestelijk raakt hij wel afgestompt en als dan ook nog zijn enige vriendin Eva sterft - zij weigert een door Eduard aangeboden levensreddende bloedtransfusie - dan raakt hij in een existentiële crisis, die een onverwachte wending krijgt door zijn ontmoeting met Eva's kleindochter Esrah en haar ernstig zieke zoontje Emil. Uit een brief in de nalatenschap van Eva blijkt dat er een eerder geheimgehouden, bijzondere relatie bestaat tussen Eduard, Eva, Esra en Emil, waarna Eduard een ingrijpende beslissing neemt.

Marco Klein Nijenhuis (1985) komt van de kunstacademie ArtEZ in Zwolle, waar hij de opleiding Comic Design volgde. Eerder volgde hij een studie bouwkunde. *De perfecte mens* is zijn eerste lange beeldverhaal, eerdere korte strips – in verschillende stijlen – zijn op zijn website *www.marcokleinnijenhuis.nl* te zien.

Hoewel ik bewondering heb voor de branie waarmee Klein Nijenhuis een complex thema als het eeuwige leven uitkiest vind ik zijn verhaal niet helemaal geslaagd. Niet echt een soepele vertelling, te fragmentarisch, te veel onwaarschijnlijkheden. Maar het is vooral het tekenwerk dat tegenvalt, gezien zijn andere korte strips en cartoons. Klein Nijenhuis koos ervoor om Eduard in zijn onsterfelijkheid radicaal anders af te beelden – cartoonesk, kaal – ten opzichte van de rest van het tekenwerk dat veel realistischer is met zware arceringen. Behalve dat deze keuze niets wezenlijks toevoegt aan het verhaal levert het gewrongen, ongemakkelijke beelden op. DR

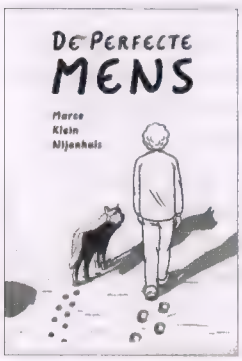

De perfecte mens

Klein Nijenhuis
Eigen beheer 2017
Geen ISBN
Prijs € 8
80 pagina's
Zwart/wit (sk)

!!!

Ik, moordenaar

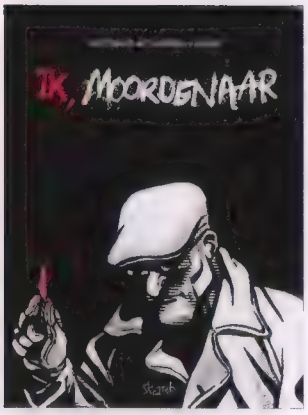

Altarriba & Keko
Scratch 2017
ISBN 978-94-92117-24-3
Prijs € 24,90
136 pagina's
Met steunkleur (hk)

!!!!

Body art

Volgens de vergeten Amerikaanse denker Reinhold Niebuhr is het individuele mensen gegeven om zich rekenschap te geven van de ander en morele keuzes te maken. In groepsprocessen raakt dat vermogen vroeg of laat opgebruikt. 'In iedere groep is er minder reden om impulsen te beheersen en te remmen, minder vermogen tot zelfoverstijging, minder bekwaamheid tot het begrijpen van anderen en daardoor meer ongebreideld egoïsme dan individuen, die samen de groep vormen, tonen in hun betrekkingen tot elkaar', schreef hij in *Moral Man and Immoral Society* (1932).

Enrique Rodríguez Ramírez is een professor in de kunstgeschiedenis. Hij werkt aan een Baskische universiteit, als specialist in de verbeelding van wreedheid in de Westerse schilderkunst. Met regelmaat vermoordt hij mensen, om iets toe te voegen dat aan hun leven ontbrak. 'Doden is een kunst'- met die woorden opent Ramirez het album *Ik, moordenaar* van scenarist **Antonio Altarriba** (1952) en tekenaar **Keko** (pseudoniem van José Antonio Godoy Cazorla, 1963). Zijn aanvechting om te doden heeft geen motief, maar is louter esthetisch en daarom oprecht - in zijn ogen. Zijn reputatie als wetenschapper verwierf Ramirez sinds de gepolitiseerde jaren 1980 in Spanje. Vol geweld, voor en tegen de Baskische afscheidingsbeweging Eta. Een samenleving die zich weerspiegelt in de rivaliteit onder collega's binnen zijn vakgroep, waar hij zich niet kan handhaven en uiteindelijk ook zijn 'vermogen tot zelfoverstijging' verliest. Ik, moordenaar gaat in essentie over de macht en de onmacht van mensen, groepen en staten die doden.

Wetenschapper en romanist Altarriba maakte samen met Keko een verontrustend album. Diepzwarte platen die licht

---

(!!!!) **De Arabier van de toekomst 3: Een jeugd in het Midden-Oosten (1985-1987)** (Sattouf, De Geus). In dit deel van deze (in Frankrijk) succesvolle grafische roman neemt voormalig *Charlie Hebdo*-cartoonist Riad Sattouf ons mee naar het kleine Syrische dorp van zijn jeugdjaren. Met het gekibbel tussen zijn Franse moeder en Syrische vader, het vermakelijke spel met de jongetjes in de buurt, de wringende werkelijkheid van verstandsrelaties en vriendschappen toont Sattouf lichtvoetig en hartelijk wat de betekenis is van integreren en thuis zijn. HM

(!!!!) **Bouke 2** (Buynink/Endeman, Meinder Buynink). John Endeman en Meinder Buynink tekenen beiden de helft van dit tweede 'proef'album over boer Bouke die zo'n beetje overal behalve op de boerderij zijn absurdistische grappen beleeft. Geslaagde grappen te over! TdK

(!!!) **Cognac 1: De invloed van demonen en 2: Dood in de arena** (Chapuzet/Corbeyran/Brahy, Silvester). Inhakend op het succes van de serie *Châteaux Bordeaux* in Frankrijk, verschijnt er nu een drieluik over cognac. Oorlogsfotografe Anna-Fanély zit er helemaal doorheen en gaat in opdracht van de National Geographic op reportage in haar geboortestreek de Charente, waar dit digestief vandaan komt. Daar aangekomen verneemt ze de mysterieuze dood van een jeugdvriendin. Mooi geschetst vlot scenario met tal van leuke wijnweetjes. Deel drie met de merkwaardige titel *Het kerkhof van de druivenoogstmachines* verschijnt binnenkort. BP

(!!!!) **Donald Duck: De aller-aller-allerleukste strips uit 65 jaar Donald Duck weekblad** (Diverse auteurs, Sanoma). Donald Duck bestaat 65 jaar en dat zullen we weten ook. Om deze verjaardag een meer dan feestelijk tintje te geven werden de lezers opgeroepen hun favoriete verhalen op te geven. En deze pareltjes zijn nu

opslokken. Met rood dat bloed is, of drift en altijd dreigend. De dreiging van wat niemand tegen kan houden, van wat er is. Hopen dat het niet dichtbij komt - en weten dat dit een illusie is, zolang er mensen zijn. In het album figureren bestaande personen, werkelijke gebeurtenissen. Ik, moordenaar sluit af met de portretten van de makers: Altarriba leende zijn gezicht aan hoofdpersoon Ramirez. HM

Waar de mieren heen gaan

Plessix & Le Gall
Casterman 2017
ISBN 978-90-303-7238-7
Prijs € 17,95
64 pagina's
Kleur (hk)

!!!

Sfeer houdt verhaal vol clichés overeind

De Noord-Afrikaanse clichés zijn niet van de lucht in de sfeerrijke one-shot *Waar de mieren heen* gaan van de onlangs overleden **Michel Plessix**. Het scenario is van **Frank le Gall** die we kennen als tekenaar van *Theodoor Cleysters*. Het sprookjesachtige verhaal gaat over Saïd, een jongetje gehuld in traditionele dashiki en op sandalen. De maghrebijnse thematiek is duimendik op het bewust klein gehouden verhaaltje gelegd.

Op een dag wordt Saïd door een oude man meegenomen naar de woestijnvlakte waar hij de hoede krijgt over een kudde schapen. Degene die hem dat vraagt, blijkt zijn opa te zijn. Van de ene op de andere dag zit Saïd onder de blote sterrenhemel met een schapenkudde en heeft hij gesprekken met Zakia, de oudste geit uit de horde die kan spreken.

De gesprekken zijn doorspekt met levenswijsheden en zo wordt Saïd steeds pienterder. Er vinden allerlei gebeurtenissen plaats met types van bedenkelijk allooi en gaandeweg het verhaal, door schade en schande wijzer geworden, besluit hij werkelijk de mieren achterna te gaan.

Uiteraard volgt een ontluistering, maar tegelijk is de onderneming er een die Saïd zoveel nieuwe inzichten verschaft dat hij vanaf dan alles aankan. Het is hier en daar kort door de bocht, maar de sfeer houdt het verhaal overeind. Het tekenwerk en de inkleuring zijn dienstbaar aan de vertelling, de figuurtjes lief en de tranen zijn in het slotstuk nooit ver weg.

Alleen het vertaalwerk kent zijn zwaktes, met onnodige vlamismen en stroeve dialogen. Daar heeft Casterman vaker geen gelukkige hand in.

Waar de mieren heen gaan is een aanrader voor met name kinderen van twaalf tot vijftien jaar. Het verhaal is vanwege de optiek van Saïd goed invoelbaar voor de jongere stripliefhebber. Volwassenen beleven er vervolgens een genoeglijk uurtje aan. We hoeven immers niet dagelijks de hemel te bestormen. SN

Zon

Van der Steen
Biloan 2017
ISBN 978-90-6334-748-2
Prijs € 17,95
64 pagina's
Kleur (hk)

!!!!

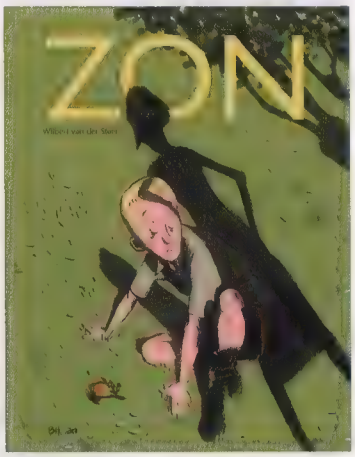

Eerste strip voor volwassenen smaakt naar meer

Zon is een verhaal over een kind met een moeilijke jeugd. **Wilbert van der Steen** begint het verhaal al voor de conceptie van zijn protagonist. Lucien wordt verwekt als een vrouw zich dronken – zij is woedend omdat haar zus en niet zij het familiebedrijf mag leiden – in de armen van een kroegbezoeker werpt. Van der Steen schetst een innige omhelzing in een grijze nacht. Plots barst er onweer los. Craaaaaaag! en Bromboomboom!, klinkt het onheilspellend. De jonge vrouw bedenkt zich te laat. 'Klootzak', roept ze tegen haar verbaasde minnaar voor één nacht. Met een 'Stomme trut', neemt hij verontwaardigd afscheid. Het jongetje dat wordt geboren is de ogen van zijn moeder en haar zuster een bastaard en een-sta-in-de-weg. Alleen opa is blij met zijn

gebundeld in een extra dik jubileumalbum voor de vrolijke vriendenprijs van €6,95. BP

(!!!!) **Elsje 4: Groeistuipen** (Hercules/Valkema, L). Nieuw deel in de A4-albumreeks van dit rebelse meisje. Leuke, vindingrijke grappen. Wel jammer dat nergens staat aangegeven waar de grappen eerder zijn gepubliceerd. Met als eerste keer de imprint 'Uitgeverij L' zowel op het omslag als in het binnenwerk. RS

(!!!!) **De Engelsman die niet van vuurwapens houdt 4: Het recht van de sterkste** (Salomone/Lupano, Silvester). De verleidelijke Margot de Garine is alle achtervolgers te slim af en lijkt er met de belangrijke papieren, die bepalend zijn voor de toekomst van de Amerikaanse wapenhandel, vandoor te gaan. Slot van dit spannende en vermakelijk vierluik. TdK

(!) **Goblins 2: Met hand en tand** (Roulot/Martinage. Silvester). De Goblins, groene wezentjes uit de Europese folkloretraditie, zijn meestal slachtoffer van hun eigen ondoordachte plannetjes en tonen zich ook nogal stompzinnig op het liefdespad, zo blijkt tijdens de XXste nacht der verleiding. Rauwe leedvermaakhumor voor de liefhebbers. DR

(!!!!) **Guardian 3: Ophelia** (Damen, L). Mysterieuze, bovennatuurlijke zaken in Victoriaans Groot-Brittannië: Robbert Damen draait er zijn hand niet voor om. Dit deel is een lang verhaal waarin Guardian de verdwijning van een meisje probeert op te lossen. Knappe suspense en dito tekenwerk in een Nederlandse serie die steeds meer smoel krijgt. RS

(!!!) **Jan van Haasteren collectie 1: De Argonautjes en het water van de Styx** (Van Haasteren/Klein, Favoriet). Dit verhaal stond in 1974 in weekblad *Pep*. Castor en Pollux worden op pad gestuurd een flesje water uit de onderwereldrivier de Styx te halen om koning Midas weer fit te krijgen. De neef van de koning, die zelf de troon

erfopvolger Lucien. Het gaat mis als opa overlijdt en de tienjarige Lucien met zijn demente oma uit wandelen wordt gestuurd en oma verongelukt. Daarna neemt het verhaal een onwaarschijnlijke loop. Het tienjarige jongetje wordt opgesloten. De man die zich bekend maakt als zijn vader helpt hem ontsnappen, maar ze worden prooi van een jagende politiemacht.

De vrouwen in *Zon* zijn boosaardig en gedreven door eigen belang. De mannen rond Lucien zijn vriendelijk en begripvol maar naïef. Autoriteiten zijn corrupt en onbetrouwbaar. Van der Steen speelt met kadrering en is zuinig met tekst en kleur. Op veel tekeningen zorgen alleen een stukje blauwe lucht, het geelblonde haar van Lucien, of rode haar van zijn gemene tante, voor het contrast met de grauwe omgeving. Van der Steens eerste strip voor volwassenen smaakt naar meer. Dat vond ook de jury die hem beloonde met de Willy Vandersteenprijs voor het beste Nederlandstalige stripalbum van 2017. EvdH

La Casa

Roca
Soul Food Comics 2017
ISBN 978-90-8241-074-7
Prijs € 22,50
132 pagina's
Kleur (hk)

!!!!

Aandoenlijk verhaal over het erven van een buitenhuis

Na de dood van weduwnaar Antonio Gisbert komen zijn volwassen kinderen, de doe-het-zelver Vincente, de schrijver José en dochter Carla, de jongste, met hun partners en kinderen samen in het vakantiehuis van de familie met de bedoeling het een beetje op te knappen, leeg te ruimen en te verkopen. Tijdens hun samenzijn borrelen de jeugdherinneringen van de kinderen naar boven en – mede door de verhalen van buurman Manolo die met Antonio was bevriend – krijgen zij een ander, rooskleuriger beeld van wijlen hun vader.

Het gezamenlijke werk aan het huis, door Antonio ooit zelf van zijn spaargeld gebouwd op grond die hij weer van zijn vader had geërfd, brengt de kinderen, die enigszins van elkaar waren vervreemd, weer nader tot elkaar. Warme en plezierige gedachten aan de tijd die zij tijdens hun jeugd in en rond het huis doorbrachten verdrijven de minder prettige herinneringen. Is het eigenlijk wel een goed idee om het huis te verkopen?

Met het aandoenlijke verhaal *La casa* verwerkt de Spaanse stripmaker **Paco Roca** (Valencia 1969) de dood van zijn vader, zo staat op de achterkant van de mooi uitgegeven Nederlandse vertaling.

Roca, bij de burgerlijke stand bekend als Francisco Martínez Roca, is één van de belangrijkste Spaanse striptekenaars. Met de veelbekroonde grafische novelle *Rimpels*, over ouderdom en dementie – later als animatie verfilmd – brak hij in 2007 internationaal door. Eerder werd onder meer zijn meer Spaans georiënteerde werk, zoals zijn verhaal over de Catalaanse surrealistische kunstenaar Salvador Desco, in Nederland uitgegeven onder de titel *Het lugubere spel*.

In *La casa* vertelt Paco Roca met eenvoudige, heldere tekeningen in sfeerrijke kleuren een ontroerend menselijk verhaal waarbij hij niet alleen het heden en het verleden prachtig met elkaar verweeft, maar waarin hij ook is geslaagd om de sfeer van een verblijf in een vakantiehuis uitmuntend te treffen. DR

Vertild aan een 'raket naar de maan'

Toen beeldromancier **Reinhard Kleist** een jaar of vijf geleden Nick Cave zijn eerste ideeën voorlegde, reageerde deze welwillend, maar niet heel enthousiast. Op dat moment had Kleist nog een rechttoe-rechtaan biografie in stripvorm voor ogen. Het was Cave zelf die Kleist hiervan afbracht. De zanger, die zelf een ijzersterk repertoire heeft opgebouwd door zich bestaande verhalen, legenden en liederen toe te eigenen en geheel naar zijn hand te zetten, drukte Kleist op het hart: 'Je maakt een comic, je kan alles met me doen, je kan me naar de maan schieten als je dat wilt!'.

Nick Cave - Mercy on me is nog steeds het levensverhaal van Nick Cave, de jongen die losbreekt uit Warracknabeal, Australië en zich via punk en blues, Londen en Berlijn, muziek, literatuur en film met vallen en opstaan opwerkt tot de 'larger than life'-status die hij nu heeft. Maar het is ook Kleists visie op wat

EN VERDER...

wil bestijgen, doet er alles aan hun missie te laten mislukken. TdK

(!!!) **Murdervale** (Cifuentes, Prestige). Horror. Om hun vastgelopen relatie een impuls te geven, gaat een tweetal dertigers naar een niet nader genoemd dorp waar ondoden de scepter zwaaien. Het verhaal wekt reminiscenties aan het boek *It* van Stephen King. Het geheel is doorregen van verrassende effecten, welke onbestemde gevoelens oproepen. RB

(...) **Pokereiland 5: Het begin** (Condosta, Arboris). In dit deel van de fantasy-serie vertellen middelmatige, onduidelijke tekeningen in een rommelige opmaak, ontsierd door een overmaat aan tekstballonnen de avonturen van het gehandicapte, getalenteerde kind Miko, die met tekeningen de werkelijkheid kan beïnvloeden. Als zijn boosaardige grootvader zijn tekenwerk en schildermateriaal verbrandt besluit hij om heimelijk te vertrekken naar een ander deel van het Pokereiland: het slot van de Schoppenkoning. DR

(!!) **Sterrenwaas 1** (Bourhis/Spiessert, Silvester). Een parodie op *Star Wars* die zich in de middeleeuwen afspeelt. Best grappig gevonden en het ziet er grafisch lollig uit, maar om daar nu vier albums (!) van uit te geven, zoals Silvester van plan is... Een vermoeiende gedachte. RS

(!!) **Storm – De kronieken van Pandarve 30: De beul van Torkien** (Van Bavel/Molenaar, L). Leuk dat deze sciencefictionpolderklassieker nog bestaat maar het wordt langzamerhand toch een karikatuur van zichzelf. De serie lijkt in een voortdurende staat van extase te bestaan. Kortom, tijd om de Pandarve-kronieken te sluiten en terug te gaan naar verhalen met wat minder opsmuk en meer diepgang. RS

(!!!!) **De verdwaalde kapitein 1 en 2** (Terpant, Silvester). Door het

de kunstenaar Nick Cave beweegt en op hoe deze zich verhoudt tot zijn kunst. Het biografische relaas wordt soms terug-, dan weer vooruitgespoeld en doorsneden met verhalen en visioenen waarin Cave optreedt als de kwade genius die personages tot leven wekt in ballades die onveranderlijk eindigen met hun dood. De Cave van Kleist is de kunstenaar die verder gaat dan alle anderen; de dood veracht, in de ogen ziet en trotseert door een pact te sluiten met de duivel, die hem in staat stelt eeuwig voort te leven in zijn kunst.

En warempel, halverwege het boek vliegt Cave inderdaad in een raket naar de maan...

De manier waarop Kleist in ruim driehonderd pagina's leven en legendes, waarheid en verdichting versnijdt, getuigt van ambitie en vasthoudendheid (hij is er ruim vier jaar mee bezig geweest). Toch heeft hij zich vertild. Kleist tekent een aantal krachtige beelden en treft de sfeer vaak goed, maar slaagt er niet goed in een spanningsboog te creëren en vast te houden. De sprongen heen en weer in de chronologie en de wisselende vertelperspectieven helpen ook niet. Het slothoofdstuk, waarin Cave blueslegende Robert Johnson een lift geeft naar Geneve, waar de Cern-deeltjesversneller de apocalyps in gang zet, is enerzijds te clichématig, anderzijds te ver gezocht. SR

Nick Cave – Mercy on me

Kleist
Scratch 2017
ISBN 978-94-92117-76-2
Prijs € 24,90
328 pagina's
Zwart/wit (hk)

!!!

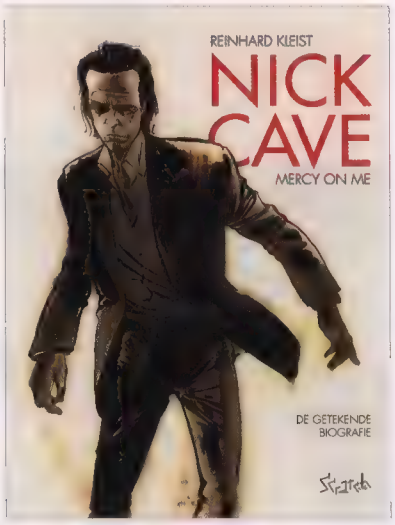

Byron P.D. – Het portret

Moreno & Lujan
Prestige 2017
ISBN 978-90-8982-125-6
Prijs € 14,95
48 pagina's
Kleur (hk)

!!!

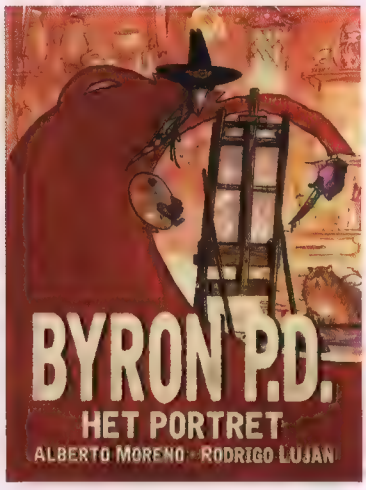

Obscuur verhaal in donker Londen

Rodrigo Lujan is een Argentijnse illustrator van kinderboeken. Hij liet zich door scenarist **Alberto Moreno** overhalen een stripverhaal te tekenen en dat is zeker geen kinderlectuur te noemen. We schrijven Londen, eind 19e eeuw. Het is bijna de tijd dat Jack the Ripper van zich laat horen. Het echtpaar Denton en Katrina Wingham kopen een schilderij – een vrouwenportret – in een obscuur winkeltje dat zodra het thuis aan de muur hangt een hypnotiserende en hallucinerende werking heeft op Katrina. De vrouw op het schilderij is eigenlijk Katrina van drie eeuwen eerder die op de brandstapel is gezet door heksenjager Isaiah Wingham die niet toevallig grote gelijkenissen vertoont met Denton. Het mysterieuze schilderij zet Katrina aan om voor eens en altijd wraak te nemen. Al snel wordt de hulp ingeschakeld van de excentrieke Ian Byron die 'psychisch detective' op zijn visitekaartje heeft staan. Hij duikt in deze vreemde en occulte zaak met een verrassende uitkomst.

Helaas zit met name in de afsluitende pagina's, toch in de regel de apotheose van een mysterie, het zwakste deel van het scenario. Het motief van de uiteindelijke dader is zodanig zwak dat ook de redeneerlijn van Byron uiterst zwak oogt. Het tekenwerk van Lujan sluit dan weer fraai aan bij de sfeer van het verhaal; zijn tekeningen zijn schimmig en niet altijd scherp en de personages zijn karikaturen met lange neuzen en puntige kinnen. Het kleurgebruik is grimmig en stemmig. Prima verhaal voor een half uurtje vermaak maar geen blijvertje. TdK

---

vredesakkoord dat een eind maakt aan de Zevenjarige Oorlog (1756 – 1763) raakt Frankrijk zijn Amerikaanse bezittingen kwijt aan het perfide Albion. Op werkelijkheid gebaseerd tweeluik over kapitein Louis Saint-Ange de Bellerive die zijn indiaanse bondgenoten niet in de steek wil laten maar die wél aan de Franse koning dient te gehoorzamen. Goed gedocumenteerde albums met veel interessante historische extra's. BP

(!!!) **Zeven 11: Zeven detectives** (Canete/Hanna, Silvester). Zeven gerenommeerde detectives worden uitgenodigd een seriemoordenaar te ontmaskeren. De oplossing is minder voor de hand liggend dan verwacht. Hanna creëert een paar aardige plotwendingen. TdK

(!!!!) **Zeven 12: Zeven pistoleros** (Sarchione/Ayala/Chauvel, Silvester). Er wordt een enorm geldbedrag gezet op het elimineren van zeven legendarische revolverhelden. Mexicanen, geloofsfanatici en het leger verdringen zich om de opdracht uit te voeren. Zakenman en sponsor Jaffrey heeft echter een ander doel voor ogen. TdK

De uitroeptekens staan voor de volgende waarde-oordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

ADVERTENTIE

Bul Super
Stripboekhandel
– sinds 1976 –
Vanouds de grootste!

De mooiste Nederlandstalige webshop voor al uw stripalbums.

Welkom op het nieuwe
www.bulsuper.nl

ADVERTENTIE

Yendor
Stripboekenwinkel anno 1977

Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Nederland

010-4331710
info@yendor.nl

of bestel online
www.yendor.nl

ADVERTENTIE

Strijensedijk 3
3295 KL 's-Gravendeel
Tel.: 06-16110888
info@profbarabas.nl

Stripwinkel Prof Barabas
Uw winkel voor antiquarische strips!

- In- en verkoop van strips
- Internetveilingen
- Stripgadgets & striphoesjes
- Disney en Vandersteen
- Originele tekeningen

Verkrijgbaar bij uitgeverij Barabas:
Luxe integrale reeks van Douwe Dabbert
Ambrosius en Patty met originele pagina

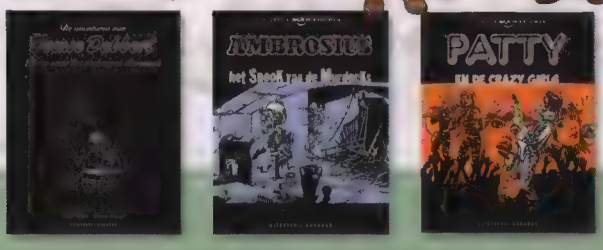

www.profbarabas.nl • www.uitgeverijbarabas.nl

ADVERTENTIE

Stripwinkel Sjors
Schefferplein 1
3311EJ Dordrecht
078-6142012
www.stripwinkel-sjors.nl

DrieDertien
Voorstraat 313
3311EP Dordrecht
0613899040

Service spread

Agenda

Aanvullingen? Vertel het ons! Stuur nieuws over beurzen, exposities of andere interessante stripevenementen aan **agenda@stripschrift.nl** of naar **Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam.**

t/m 7 januari 2018 Expo 'Jan Kruis – Van Jan, Jans en de kinderen tot Multatuli', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl
t/m 7 januari 2018 Expo 'Echte mensen in beeld', met werk van o.a. Marcel Ruijters en Ben Westervoorde, Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl
t/m 7 januari 2018 Expo 'Er was eens... Asterix – Goscinny en Uderzo bij de Belgen', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
t/m 7 januari 2018 Expositie 'Shoah et bande dessinée/The Holocaust and Comics', Shoah Memorial, Rue Geoffroy-l'Asnier 17, Parijs, Frankrijk, info: http://expo-bd.memorialdelashoah.org
t/m 14 januari 2018 Beeldend Boek Biënnale – Illustraties van Thé Tjong-Khing, Schunck, Glaspaleis, Bongerd 18, Heerlen, info: www.schlunck.nl
t/m 21 januari 2018 Expo 'Toos en Henk vieren feest!', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl
t/m 28 januari 2018 Expo 'Zidrou – Een scenarist en zijn handlangers', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
t/m 4 maart 2018 Expo 'René Goscinny – Au-delà du rire', Musée d'art et d'histoire du Judaïsme, Hôtel de Saint-Aignan, Rue du Temple 71, Parijs, Frankrijk, info: www.mahj.org
t/m 18 maart 2018 Expo 'Van idee tot boek – 10 jaar uitgeverij Syndikaat', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl
t/m 8 april 2018 Expo 'Gier nach neuen Bildern – Flugblatt, Bilderbogen, Comicstrip', Deutsches Historisches Museum, Unter den Linden 2, Berlijn, Duitsland, info: www.dhm.de
t/m 3 juni 2018 Expo 'De nieuwe Vlaamse strip', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
3 t/m 4 maart 2018 Comic Con, Rotterdam Ahoy, Ahoyweg 10, Rotterdam, info: www.comiccon-europe.com
31 maart t/m 1 april 2018 De Stripdagen, Jaarbeurs, Jaarbeursplein, Utrecht, info: www.destripdagen.nl
31 maart t/m 1 april 2018 6e Dutch Comic Con, Jaarbeurs, Jaarbeursplein, Utrecht, info: www.dutchcomiccon.com
4 t/m 6 mei 2018 Internationaal Stripfestival Antwerpen, Binnenstad, Antwerpen, België, info: www.isa-festival.com
1 t/m 2 september 2018 Brabants Stripspektakel, NH Conference Center Koningshof, Locht 117, Veldhoven, info: www.brabantsstripspektakel.com

Inbox

Commentaar? Kritiek? Een uitgesproken mening? Alles is welkom via **inbox@stripschrift.nl** of in **Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam**. Maar... de redactie behoudt zich het recht voor om de schaar te hanteren, dat spreekt vanzelf.

Getekend

Bedankt voor het artikel in *Stripschrift 452*. Leuk om mezelf samen met mijn vrouw tegen te komen in het vak- en liefhebbersblad dat ik als tiener al las. Rik Sanders heeft duidelijk omschreven wat we doen en waarom. Dat doet ons goed.
Het project gaat maar door, momenteel wordt *Jezus Messias* gedrukt in het Binnen-Mongools en Slowaaks. Wisten jullie trouwens dat ik in 1999 een autobiografie in romanvorm heb geschreven? *Getekend* heet het boek, met daarin de uitbreiding en verdieping over mijn ontwikkeling waar Rik Sanders in zijn artikel om vraagt. We drukken hem nog steeds in print on demand.

Willem de Vink, Rotterdam

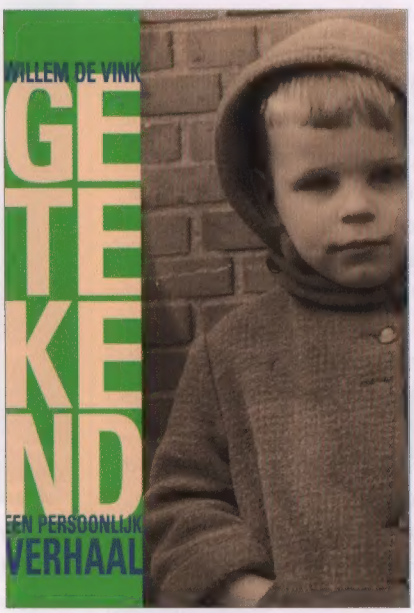

Het vak

Het vak is bestemd voor prijswinnaars in het roerige stripwereldje, alsmede voor meldingen van functiewijzigingen, wisselingen van uitgever of distributeur, verhuizingen... Hier leest u er alles over. Stuur mutaties aan **hetvak@stripschrift.nl** of naar **Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam.**

WPG België komt weer in Vlaamse handen: de onderdelen Standaard Uitgeverij, Manteau en het Davidsfonds zijn door het WPG-uitgeefconcern verkocht aan de directie van WPG België en een groep Vlaamse investeerders. Reden is dat er te weinig synergie zou zijn tussen het Nederlandse en Vlaamse deel. Uitgeverij Standaard, bekend van series als *Suske en Wiske*, *De Rode Ridder* en *F.C. De Kampioenen*, kwam in 2010 in handen van WPG.

De **Sint-Michielsprijzen**, volgens zeggen de oudste Europese stripprijzen, voor 2017 zijn bekend. De belangrijkste prijs, de grote Sint-Michielsprijs, is voor **Philippe Berthet**, een bekroning voor zijn volledige oeuvre. Vermeldenswaard is nog de prijs voor het beste album van een Nederlandstalige auteur: die was voor **Nele Sys** met *Het wijfje*.

Chris Cordier heeft zijn laatste Stripfestival Middelkerke georganiseerd. Het Belgische festival werd afgelopen zomer voor de 31e keer georganiseerd en Cordier vindt het welletjes. De gemeente Middelkerke zou er zelf nog mee willen doorgaan, maar concrete plannen zijn er nog niet.

Een Baron van Tast Award? Jazeker, die bestaat en blijkt eerder dit jaar voor het eerst te zijn uitgereikt tijdens De Stripdagen in Rijswijk. De prijs, vernoemd naar de bekende stripfiguur van strip- en puzzelmaker Jan van Haasteren, is voor de winnaar van de Stripbattle 2017 uit het blad *Stripglossy*. Daarin streden het afgelopen jaar drie stripmakers tegen elkaar met een eenpaginastrip: Arjen Niezen, Gerco van Beek en Mestrik (Meinte Strikwerda). Lezers konden hun voorkeur uitspreken en stemden in meerderheid voor **Mestrik**. Hij krijgt als prijs een jaar lang zijn eigen strip in *Stripglossy*.

De **Noordelijke Stripmanifestatie** stopt. De Stadsschouwburg De Harmonie in Leeuwarden vroeg zo veel geld voor een eendaags evenement in 2019 dat de organisatie daarvan afzag. Ook het aantal bezoekers in voorgaande edities viel tegen.

Ook stripspeciaalzaak **Bloomie's** in Genk kapt er mee. Na 36 jaar toegewijde dienst wil uitbater Luk Schrijvers al zijn tijd besteden aan uitgeverij Daedalus. Daar is hij mede-eigenaar van.

Er is een tweede winkel met strips in Den Bosch. Afgelopen november opende Bjorn van Lent **Neat Stuff** in de Orthenstraat. Van Lent werkte een aantal jaren bij stripwinkel Silvester en gaat het nu zelf proberen.

Darsil Media, de samenwerking tussen Dark Dragon Books en Silvester Strips, is na ruim anderhalf jaar alweer voorbij. De twee uitgevers dachten zelf wel de distributie van hun strips in de Benelux ter hand te kunnen nemen middels een gezamenlijk distributiekanaal. Sinds november zijn de wegen weer gescheiden. **Van der Loo & Co.** is het nieuwe vehikel van Silvester.

KERNKOP

De winnaar van de Junior Inktspotprijs 2017, is de cartoon *Kernkop* van **Bart van Leeuwen**, gepubliceerd op de website *Oedipoes.com* op 19 april 2017. De Junior Inktspotprijs, het kleine broertje van de Inktspotprijs voor beste cartoon van het afgelopen politieke jaar, wordt door middelbare scholieren gekozen. Digitale illustrator en cartoonist Bart van Leeuwen werkt onder meer voor het Britse dagblad *The Guardian* en tijdschrift *Nieuwe Revu*.

De tiende **Plastieken Plunk** is uitgereikt aan **Yannick Pelegrin** voor zijn strip *Oerwoud achter Glas*. Hij mag een door Luc Cromheecke zelf gekneed beeldje van Plunk op zijn schoorsteenmantel plaatsen en ontvangt €250. De publieksprijs ging naar **Merel Moonen** voor haar strip *Vormen*.

De zevende **Willy Vandersteenprijs** is uitgereikt aan **Wilbert van der Steen**. Deze prijs bekroont het beste Nederlandstalige album van het voorbije jaar: *Zon*. De winnaar krijgt €5000 en een origineel werk van de vorige winnaar: *Elsje*-auteurs Gerben Valkema en Eric Hercules. De prijs is een initiatief van Strip Turnhout, Stichting Beeldverhaal Nederland en Sabam-Artes.

Tim Dinter en Thomas Pletzinger

Scenarist **Thomas Pletzinger** en tekenaar **Tim Dinter** hebben voor hun strip *Blåvand* de **Comicbuchpreis** in de wacht gesleept. Aan deze Duitse stripprijs, die op 23 april 2018 in het Literaturhaus Stuttgart wordt uitgereikt, is €15.000 verbonden. De prijs van de Berthold Leibinger Stiftung wordt sinds 2014 uitgereikt.

Wie mee wil doen aan de internationale cartoonwedstrijd (en expositie) The **Art of Resistance** kan nog inzenden via *cartoons@cartoonmovement.com* tot en met 23 februari 2018. Voor de winnaar ligt €1000 en een plaat in het verschiet. De uitreiking vindt plaats tijdens de bijbehorende expositie in Middelburg op 24 mei 2018. The Art of Resistance is een gezamenlijk project van ZB, Switch, Cultuurwerf en Cartoon Movement.

Winnen

Bij uitgeverij Aspekt verscheen deze maand een nieuw boek van *Stripschrift*-medewerker Rein van Willigen: *Walt Disney – De man, de muis, de magie*. Een bespreking van dit langverwachte boek volgt in *Stripschrift 454*, maar nu al geven we in samenwerking met de uitgever drie exemplaren cadeau aan inzenders van het goede antwoord op de volgende vraag:

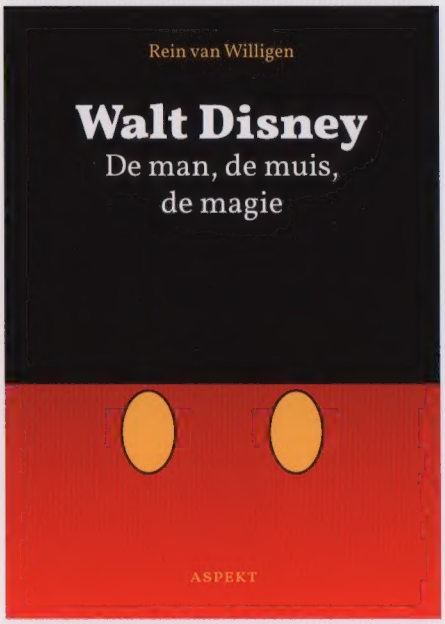

In welk jaar bezocht Walt Disney Nederland?

Stuur het antwoord vóór 31 januari 2018 naar

Disney-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan drie goede oplossingen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

In memoriam

De stem van Wallace (van Gromit) is niet meer. **Peter Sallis** overleed op 96-jarige leeftijd op 2 juni. Naast dat hij stemmen insprak voor animaties, waaronder dus die beroemde klei-animatieserie *Wallace & Gromit* van de Britse studio Aardman Animations, was Sallis acteur, onder meer in *Last of the Summer Wine*.

Op 21 september overleed **Dirk Vermeirre** (1949), één van de belangrijkste liefhebbers van het Vlaamse beeldverhaal. Hij bracht een aantal bibliofiele uitgaven uit van het werk van Marc Sleen en Willy Vandersteen. Vermeirre was van beroep fotograaf en graficus.

Patrick Jusseaume stierf op 25 oktober op 65-jarige leeftijd, drie dagen voordat hij jarig zou worden. De Franse tekenaar was gespecialiseerd in historische strips. Zijn bekendste serie is *Tramp*, op scenario van Jean-Charles Kraehn. Bij het 11e album uit oktober 2017 heeft Kraehn de laatste pagina's getekend omdat Jusseaume te ziek was.

Stripschrift

Jaargang 48 • Nummer 8 (453) • December 2017

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkers
Olav Beemer, Jan Booister, Ruud Booms, Glenn Bray, Peter Breedveld, Marq van Broekhoven, Max Dereta, Daniel Fouss, Erik van der Hoeven, Teus de Kruijf, Michel van Merriënboer, Hans Moors, Stefan Nieuwenhuis, Gert Jan Pos, Bert Post, Kees Ribbens, Dik Rondeltap, Stefan Rutten, Erwin Suvaal, Ingrid Vilders, Michelle Wilderom, Annette Wouters, Leny Zwalve

Aan Stripschrift is in 2011 de P. Hans Frankfurther prijs voor bijzondere verdiensten toe gekend.

Omslag
Terry Dodson

Lay-out
Marc Weikamp

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
e redactie@stripschrift.nl
@Stripschrift
Stripschrift

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op
IBAN NL07 INGB 0009 3475 90
SWIFT/BIC INGBNL2A
ten name van
Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland € 55,00
België € 60,00
Other countries € 75,00

Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Maximaal 2 abonnementen per adres.
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenig vuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie. Materiaal Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Real Concepts, Velp

Uitgever/Distributie Nederland
Stichting Uitgeverij Stripstift
Arco van Os & Ton Schuringa
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op een abonnement.

ISSN 0165-845X

PETER VAN STRAATEN
– Voor nu en altijd –

€14,90

€15,00

€19,90

In de boek- en stripwinkel

www.deharmonie.nl • www.petervanstraaten.nl